

Rat na Srednjem istoku povod je i apokaliptički svetskoistorijski trenutak u kojem je moguće najsvestranije i najdublje kritičko ispitivanje vladajućih shvatanja i službenih intencija detanta. Da detant nije „obećano sutra“ ubedljivo pokazuju upravo završeni rat, velika pometnja i raskoli u mnogim dojučerašnjim socijalističkim zemljama, pogoršavanje odnosa između zemalja geopolitičkog Severa i Juga itd.

Ipak, razmatranje opštih povezanosti između kapitalizma, socijalizma i geopolitike jesu autorova glavna preokupacija. U okviru toga, prikazane su višestoljetne „nevolje Zapada sa Rusijom kao Rusijom“, carskom i „crvenom“ imperijom, problemi i teškoće Evropske zajednice, itd. Autor posebno ukazuje na neskrivenu težnju angloameričkog sveta da vlada savremenim „svetom nacija“, celom planetom, pa čak i „dohvatljivim“ kosmosom, što kod ljudi i nacija iz tzv. trećeg sveta i „nesvrstanih“ zemalja ne može a da ne izazove podozrenje i otpore.

U eseju se ukazuje i na zamke i stranputice detanta zbog različitih pozicija i moći dveju supersila, i zbog različitosti i iracionalnosti njihovih osnovnih motiva i ciljeva.

KRAJ ILUZIJA O DETANTU

Rat na Srednjem istoku raspršio je iluzije o tzv. planetarnom detantu. To je, međutim, sporedan učinak tog po mnogo čemu neobičnog („specifični“) rata.

„Rat u Zalivu“, kako ga službeno i neslužbeno nazivaju na Zapadu, otkrio je nepremostivu provaliju između dveju supersila, koje su sebi „dodelile“ ulogu spasitelja čovečanstva.

Rat je pružio mnoštvo informacija o novim oružjima i novim sistemima, metodima i tehnikama rukovođenja i ko-

* U eseju *Zamke i stranputice detanta* autor je, između ostalog, bio inspirisan Šumpeterovim razmatranjima kapitalizma, socijalizma i geopolitike. Po formi i razmatranoj problematiki esej nije u direktnoj vezi sa tematskim dvobrojem „Vojnog dela“, a za njegovo uključivanje u ovaj tematski dvobroj odlučili smo se imajući u vidu sledeće dve činjenice: (1) da se rasplet jugoslovenske krize ne može ostvariti van konteksta međunarodne zajednice, a ponešto od filozofije života koja je vladajuća u toj zajednici nalazi se i na stranicama koje su pred nama, i (2) na ishod toga raspleta i pozitivno i negativno će uticati svi faktori okruženja o kojima će ukratko biti reči u ovom napisu, ali će ishod prevashodno zavisiti od odnosa unutrašnjih društvenih snaga u Jugoslaviji. (napomene Redakcije)

mandovanja. U njemu su istinski trijumfovali mikroelektronika, holografija, tzv. veštačka inteligencija, laserske tehnologije, radari, specijalne kamere, kretanja po geostacionarnim orbitama, odnosno veštački sateliti itd.

Taj rat je otkrio i jednu krucijalnu činjenicu nad kojom će se duboko zamisliti stratezi i vojni eksperti obe supersile. Naravno, radi sledećih lokalnih, regionalnih ili svetskih „mini“-ratova, a i radi onog najstrašnijeg svetskog termonuklearnog rata, u čije smo đavolsko predvorje ovim ratom bili dovedeni. Reč je o tome da su angloameričke oružane snage i njihovi vojnoindustrijski kompleksi duboko i svestrano zahvaćeni i prožeti mikroelektroničkom tehnologijom i trećom industrijskom revolucijom, dok oružane snage SSSR-a i njegov masivni vojnoindustrijski kompleks još podnose mehaničku tehnologiju i trpe značajna ograničenja druge industrijske revolucije i antitržišne ekonomije.

Angloamerički svet likuje; izuzetno je ponosan na svoja oružja, na moderne rodove svojih armija i na „nervne sisteme“ oružanih snaga, ali već upire pogled prema novim granicama i geopolitičkim prostorima.

U SSSR-u vladaju opšta potištenost i velika zabrinutost. Slom i gotovo totalno razaranje iračke ratne mašinerije doživljavaju donekle kao vlastiti vojni, ali i političko-diplomatski poraz. To drugo pripisuju svome lideru i ranijem šefu sovjetske diplomatije. Prvenstveno zato što su, navodno, bili neoprezni i olako verovali u dobre namere „ujka Sama“ i „gordog Albiona“. Barem kada se radi o procesu i kontroli razoružanja, minimiziranju i poznijem raspuštanju Varšavskog pakta, ujedinjenju Nemačke, i drugom.

Rat je pokazao progresivni porast uloge obaveštajnih službi u modernom ratovanju. Nipošto nije slučajno što je vrhovni komandant antiiračke koalicije imao iza sebe višegodišnje iskustvo vrhunskog obaveštajca i diplomate, kao ni činjenica da su velike televizijske mreže angloameričkog sveta imale gotovo sve obaveštajne funkcije i uspešno obavljale dobijene vojnoobaveštajne i ratno-propagandističke zadatke. To su im višekratno javno priznali ministri odbrane i šefovi država.

Na Srednjem istoku rat su vodile angloameričke oružane snage. Oružane snage svih ostalih zemalja antiiračke koalicije,

sa izuzetkom, donekle, fracuskih trupa, avijacije i flote, imale su gotovo simbolički ili krajnje marginalan značaj. Reč je o oružanim snagama kapitalistički organizovanih nacija koje već stolicima deluju kao visoko organizovane i violentne celine, osobito kad je reč o Anglosaksoncima i njihovim osvajačkim ambicijama i pretenzijama, praktički bez neprelaznih granica i bilo kakvih skrupula, odnosno moralne „zadržke“.

Mihail Gorbačov i Eduard Ševardnadze kao da nisu dovoljno poznavali te svoje zapadne partnere u velikim svet-skim poslovima planetarnog detanta. Dopustili su sebi luksuz da sa te strane budu i podučavani u pitanjima parlamentari-zma, ljudskih prava i sloboda, nacionalnog suvereniteta, tržišne ekonomije, bankarsko-berzanske delatnosti i kojčegga drugog.¹

Već zbog tih okolnosti i momenata, „perestrojka“ ni u jednom trenutku nije dosegla intelektualni i civilizacijski nivo i glavne rezultate *nove ekonomske politike* (NEP). Ali, tu nije kraj tog momenta i „nadrealističke“ istorijske parabole.

Nova ekonomska politika je imala izrazitu geopolitičku dimenziju i civilizacijske korene, određenja, motive i pretenzi-je. I to u izvesnoj originalnoj istorijskoj kombinaciji i relativnoj ravnoteži. Supsumirala je, pored ostalog, dijalektičku konstantu *ruske spoljne politike*. Bila je glavna linija odstupanja i nastupa-nja oktobarske revolucije. Odstupanja u izvesnom redu, na unapred poznate položaje ili linije odbrane, i nastupanje – metodom izviđanja „nepoznate zemlje“ specifičnog državnog kapitalizma i međunarodnog „kapitalističkog okruženja“.

Istorija sovjetske spoljne politike zna za situaciju tzv. velikih odstupanja i „kupovanja vremena“: brestlitovski mir, epoha NEP-a, Staljinov pakt sa Hitlerom, Hruščovljeva epoha „otvara-nja“ prema Zapadu i „takmičenje“ s kapitalističkim zemljama. U izvesnom smislu je to i Gorbačovljeva „perestrojka“.

„Mi idemo na najveće ustupke i žrtve,² samo da bismo sačuvali mir koji smo kupili po tako visoku cenu“, govorio je i pisao V. I. Lenjin decembra 1921. godine.

¹ Indikativan je u tom pogledu susret između Eduarda Ševardnadzea i Džemsa Bejkera u Vašingtonu krajem septembra 1989. godine. Posle Ševardnadzeovih izlaganja o međunarodnom značaju i civilizacijskom značenju „perestrojke“, i opštoj podršci koju u narodu uživa, Džejms Bejker je izjavio da Sovjetima može pomoći *američko* iskustvo u organizovanju tržišta i nekih drugih ekonomsko-fnansijskih stvari.

² Sva isticanja u ovom i narednim citatima izvršio je autor eseja.

Prema Adamu B. Ulamu, boljševici su ušli u brestlitovske pregovore kao zagovornici tzv. svetske revolucije, a izašli iz tih *tilzitski ponižavajućih* pregovora i sporazuma kao ljudi zabrinuti, pre svega, za svoju sopstvenu državu.³ Tek tada su shvatili izvesna dublja i skrivena značenja države, tzv. oficijelnog društva, i uz to države – *imperije*, velike sile. Shvatili su *njenu* spoljnu politiku i tajnu, odnosno ratnu diplomatiju. Shvatili su presudno važna skrivena značenja geopolitike i velikih svetskih poslova.

Lenjin, Stasov, Zinovjev, Sverdlov, Staljin, Sokoljnikov i Smilga tada definitivno napuštaju opskurnu i pogubnu *igru rata* sa Nemcima, za razliku od *Buharina*, Trockog, Kamenjeva, Preobraženskog i drugih koji su smatrali da tu i takvu igru sa Nemcima treba nastaviti – ne uviđajući da time stavljaju na kocku i vlast i revoluciju, a s njima i Rusiju kao *državu*.

Boljševici su tokom NEP-a „ugledali Zemlju“. Prestali su sa „knjiškim“ socijalizmom ili socijalizmom iz epruvete, počeli da „prenose“ – „presađuju“ izvesne forme i metode državnog kapitalizma sa Zapada itd., i nisu više zaboravljali da neposredno i simultano snose odgovornost za vlastitu veliku državu, političku i ekonomsku vlast, nascentni socijalizam, politički život i egzistenciju ljudi i nacija.

Takvu reverzibilnu liniju, zemaljsku jezgru i tzv. supersrukturu društva izgleda da nema aktuelna „perestrojka“, a zbog toga Mihail Gorbačov, njen glavni inspirator i strateg, nema sigurno tle ispod vlastitih nogu. Njegova arhimedovska tačka nije dosegla nivo, kompleksnost i višedimenzionalnost arhimedovske tačke V. I. Lenjina, tog istinskog stratega i glavnog dirigenta fascinantne i epohalne *nove ekonomske politike*.

Na nužne ozbiljne korekcije i kompenzacije Mihaila Gorbačova i njegove saradnike nateraće aktuelni politički, ekonomsko-finansijski, tehnološki i sociološki procesi i momenti. Sažeto rečeno, njima tek predstoji premošćavanje vlastitog ekonomsko-tehnološkog i finansijskog Rubikona. A da bi se to postiglo, neophodan je novi kopernikanski preokret u globalnom pristupu i načinu rasuđivanja o presudno važnim zagonetkama vlastitog društvenog života i o zakonitostima, tendencijama i fenomenima savremenog sveta uopšte.

³ Adam B. Ulam, *Expansion and Coexistence*, New York, 1975, str. 175.

Takozvano novo političko mišljenje Mihaila Gorbačova i neke od „pregnantnih tačaka“ i postignuća aktuelne „perestrojke“ mogu se shvatiti i kao važan inicijalni impuls u navedenom pravcu. Drugim rečima, istinska „perestrojka“, shvaćena kao civilizacijska „rekonstrukcija“ ili „sabirajuća obnova“ svih slojeva sovjetskog društva, treba da nađe eho, veliki prijem, kod svih njihovih intelektualaca i kompetentnih teoretičara koji spas traže u razvitku filozofsko-naučne egzistencije vlastitog društva – usred opšteg nihilizma, velike pometnje i rezignacije.

Kritičko razumevanje suštine mikroelektroničke tehnologije i ekonomije tehnoloških promena, odnosno šumpeterovske „stvaralačke destrukcije“ unutar moderne industrije, agrara, velikog saobraćaja itd., jeste neizostavni uslov te i takve „perestrojke“. Tek u tim i takvim uslovima i okolnostima, svet, čovečanstvo, može doživeti novu relativnu ravnotežu supersila i prestati da strahuje od *pax americana*, odnosno angloameričkog vladanja svetom, i svetskog termonuklearnog rata.

KOB IDEOLOGIJSKIH ZABORAVA

Ovim esejem o unutrašnjim povezanostima između kapitalizma, socijalizma i geopolitike nastojimo da plivamo uz struju tendencije zaboravljanja i napuštanja opštecivilizacijskih korena i mogućnosti kapitalizma i socijalizma. Reč je o različitim vrstama *zaboravljanja*, najčešće o tzv. ideologijskim. Onim najopasnijim i najdalekosežnijim.

Takvom zaboravljanju olako su se prepustili mnogi političari i mislioci, odnosno teoretičari. Osobito unutar „spiritualnih“ ili, pak, političko-konspirativnih sprega pragmatičnih političara tzv. relativističkih empirista, pozitivista, funkcionalista, ukratko, onih koji pretežno idu po površini društvenih stvari, koji su aficirani iracionalnom stranom ekonomsko-finansijskih oblika i spoljašnjom stranom svetskih istorijskih procesa i tendencija. Ni jednima, ni drugima nije stalo do toga da „dohvate nešto pravo“, verodostojno, epohalno. Ulaze u kompromise – međusobno, i s vlastitom savešću, i nastoje da se drže „zlatne sredine“ u svojim *taktičkim* zamislima i

varijantama pošto su, praktički, digli ruke od strategije, kritičkog mišljenja i produbljenih vizija društvenog (opštecivilizacijski) razvitka.

Slično se ponašaju i državnici kojima je čovečanstvo, voljno ili nevoljno, poverilo svoju sudbinu i sudbine generacija koje će tek *možda* doći.

Ponašamo se kao stanari velike *kuće u požaru*, hajdegeovski rečeno. Najčešće „spasavamo“ nevažne stvari, odnosno „ono što je prvo pri ruci“. Samozaboravno stvaramo veliku zbrku od *neodređenih mogućnosti* kapitalizma „odavde do večnosti“, socijalizma u „definitivnom nestajanju“ i „obećavajućeg“ detanta između dveju supersila; od kojih jedna vodi „kaznene“ ili „preventivne“ ratove radi „vladavine prava“ i „poštovanja“ civilizacijskih normi u međunarodnim odnosima, a druga se zabavila vlastitim jadom i čemerom i gotovo nerešivim problemima modernizovanja vlastite privrede, podizanja životnog standarda „običnih“ ljudi, tzv. socijalističkog federalizma i drugim društvenim stvarima.

Već smo primetili: situacije i problemi s kojima su suočeni sovjetsko društvo i državno-armijski vrh te velike zemlje po mnogo čemu su zamršeniji i teži od onih iz epoha tzv. ratnog komunizma i NEP-a. Na granici su kvadrature kruga.

Sovjetski Savez se već nekoliko godina neuzaustavljivo kotrlja prema „trećem svetu“. Ponovo se suočava i s problemom gladi. Preživljava opasne paroksizme tzv. uravnilovke, odnosno socijalizacije nemaštine, podnosi krizu motivacije za rad i stvaralaštvo, doživljava dezorganizaciju osnovnog saobraćaja, doživljuje krizu energije i energetske politike itd. Povrh svega toga, najozbiljnije ih pogađaju nerešeni odnosi između *centra* i republičkih vlada u gotovo svim važnijim pitanjima privrednog života i službene ekonomske politike.

Vlada prava semantička zbrka kada je reč o izrazima i pojmovima „tržišna ekonomija“, „socijalistički izbor“ i „povratak kapitalizmu“ da bi se, potom, učinili prvi koraci u smislu socijalizma s civilizacijskim korenima i određenjima, „privatizacija“, „konvertibilnost rublje“, „konvertibilno plaćanje“ u odnosima sa zemljama dojučerašnjeg „socijalističkog lagersa“, tzv. mala privreda i privatno preduzetništvo, „berzanska delatnost“ itd. Takozvani modeli tržišta i (re)privatizacija društvene svojine više su „hermetički nanosi“ spekulativne i

rđave metafizičke ekonomske misli nego „nešto“ što proizilazi iz stvarnog života i iskustva delatnih ljudi.

Propagandisti sa Zapada, a i oficijali angloameričkog sveta, u direktnim kontaktima sa sovjetskim državicima i diplomatama, preporučuju „slobodno tržište“, neograničenu privatnu svojinu, berze, privatno preduzetništvo itd., a kao komplement u političkom životu i sistemu političke vladavine: „parlamentarnu demokratiju *američke prakse*“, dvodomni parlament, kabinet ministara, američki ili nemački „model“ federalizma itd. Pri svemu tome zaboravljaju pomenuti „sitnicu“ da *sve to* odavno postoji u mnogim zemljama „trećeg sveta“, a da u njima i dalje caruju najveća materijalna beda, umiranje miliona ljudi od gladi, visoke stope smrtnosti novorođenčadi, život osnovne mase nacija u slamovima monstruozno velikih gradova, rapidno iscrpljivanje neobnovljivih prirodnih resursa, progresivna degradacija životne sredine itd.

Sve su to učinci i rezultati *zapadne civilizacije* i *zapadnih puteva* i metoda političke vladavine, obrazaca života, procesa tzv. pacifikacije i višestoletnog vladanja svetom „neistorijskih“ naroda.

Ideologijski zaborav i zaboravi konfuzije nastale usled zagonetne i čak opskurne „perestrojke“, američkog „rata zvezda“, poznijeg prividnog napuštanja politike „antičkog“ *the space vehicle* (šatl) i „rokoko“ svemirskih stanica i *tobožnjeg* okretanja Bušove administracije „ka mudroj naučnoj politici“, usredsređenoj „na povećanje produktivnosti“ USA-privrede i izravnavanje njihovih masivnih budžetskih i drugih deficita (to je nedavno objavio „The New York Times“), i „šarenog privida“ rešavanja problema međunarodnih dugovanja – potraživanja i „stabilizacije“ uvek neuralgičnih i potencijalno krajnje opasnih odnosa između zemalja geopolitičkog Severa i Juga, zakonito stvaraju „raspoloženja svojstvena strahu“.

Navedeni zaboravi bitno *modifikuju* naša očekivanja od detanta i karakterišu ih kao duboko potišteno i čak *opasno zbunjeno očekivanje* da će se ipak „desiti čudo“, dogoditi svetski mir, i to u trenutku kada je svet sa američkim i *svojim* „ratom u Zalivu“ i opskurnim i potencijalno violentnim mirom koji se rađa posle okončanja ratnih operacija – već bio prešao crvenu crtu preko koje je moguć *svetski termonuklearni rat*.

„Hitlerov duh“ kruži svetom i preti ljudskom rodu totalnim uništenjem, tvrdi Hans Magnus Encensberger u eseju koji

je nedavno objavio hamburški „Der Spiegel“. Taj nemački poeta i publicista tvrdi da postoje supertirani, odnosno „monstrumi“ koji su *opijeni smrću*, čiju pojavu i opstanak u ovom našem gotovo idealnom, odnosno civilizacijskom, svetskom poretku omogućuju oni narodi, nacije, čija je *osnovna masa* sklona vlastitom kolektivnom samoubistvu!? Pre tog kolektivnog samoubistva, takvi narodi su ujedno i koljači i žrtve velikih klanja.

U tom svom originalnom i možda neprevaziđenom „denunciranju“ vlastitog nemačkog naroda, i pri takvoj optužbi i anatemi bačenoj na irački narod „pod režimom Sadama Huseina“, taj literata spasava iz svetske kuće koja gori samo *antroponomiju*. Jedino mu se ta nauka o tako reći apsolutnim zakonima čovekovog života našla pri ruci!

Svi predašnji, sadašnji i budući Hitleri i Sadami Huseini (Staljina začudo uopšte ne spominje) kao da nisu unutar „pogona svetske povesti“, kao da nisu sasvim konkretne „istorijske ličnosti“ s energijom i odlučnošću koje dobijaju prilikom svojih antejevskih dodira toga pogona i njegove temporalnosti, odnosno promenljivosti i prolaznosti, nego iskaču iz diluvijalnih tzv. *antropoloških činjenica*, koje jedino omogućuju „produženje života“ Hitleru, Sadamu Huseinu i njima sličnim „monstrumima“.

Svaka sličnost ili podudarnost te Encensbergerove pseudoteorije i aktuelne angloameričke satanizacije, („hitlerizacija“) Sadama Huseina sasvim je *namerna*.

Navedeno bi već moglo biti dovoljan razlog da se ovaj esej „posveti“ liderima dveju supersila. Priznajemo, bila bi to prilično opora i čak „bodljikava posveta“. U izvesnom smislu i paradoksalna, jer ih najšira međunarodna javnost zna ili prepoznaje kao glavne arhitekta planetarnog detanta, ključne protagoniste „novog političkog mišljenja“, potencijalne i stvarne vodeće neimare tzv. novog svetskog poretka, ali i kao velemajstore političke konspiracije i ratne diplomatije u velikim svetskim poslovima itd.

Oni bi mogli da je shvate i kao svojevrsnu optužbu za „ponešto“ od onoga što svakodnevno čine, a još više za ono što ne čine, ili o čemu pred širom i najširoj javnošću – ćute. I ne bi mnogo pogrešili. Odbrana od njihove eventualne protivoptužbe da sejemo defetizam i doprinosimo panici ili,

pak, iracionalnom strahu od svetskog termonuklearnog rata, koji inače prožimaju svest tzv. običnih ljudi u njihovim i svim ostalim zemljama „išla“ bi najverovatnije linijom izvesnih krucijalnih društvenih činjenica i verodostojnih saznanja.

„NEDEFETISTIČKE“ ČINJENICE I SAZNANJA

Bezbrojne su činjenice i fenomeni savremenog „sveta nacija“ koji govore o tome da se detant gotovo raspao i da je svet prekoračio crvenu liniju, preko koje izvesni svetski violentni procesi postaju ireverzibilni (neobrativi), te ih više sigurno nije moguće držati pod kontrolom. Da se procesi mogu oteti i prerasti u neku vrstu svetskog „mini“-rata rečito govori nedavni rat u Zalivu. Na srazmerno malom prostoru zemalja Persijskog zaliva koncentrisane su bile i centralizovane oružane snage mnogih zemalja tzv. antiiračke koalicije, a njima nasuprot celokupna iračka armija – četvrta na marcijalnoj rejting-listi boga Marsa. Uz sve to, u „rat u Zalivu“ stvarno je bila uključena i Turska, a potencijalno i sve zemlje NATO koje su u toj zemlji imale svoje strateške i operativne baze. Stvari i procesi boga Marsa toliko su se zgušnjavali na tom prostoru da su morali eksplodirati 17. januara (prva godina „trećeg svetskog rata“ u relativističkoj temporalnosti savremenog „sveta nacija“).

Navedene činjenice i fenomeni, i naučna svest o njima i neobrativim procesima svetskog ratovanja nisu, niti mogu biti, defetistički i „panikerski“. Izraz „defetizam“ se ne može primeniti ni na jedno naučno delo, kritički (naučni) nalaz o bilo kojem društvenom pitanju i procesu u bilo kojem obliku. „Defetizam“ je psihičko stanje, odnosno oznaka za psihičko stanje pojedinca, grupe ljudi ili čak nacije, i može nešto stvarno značiti jedino u povezanosti s akcijom, odnosno činjenjem ili nečinjenjem, to jest s odbijanjem da se „nešto“ učini kako bi se predupredila neka loša lična ili društvena situacija, neka velika društvena nevolja, katastrofa itd., a da pri tom postoji makar i najmanja verovatnoća da se s odgovarajućom akcijom, metodima i sredstvima „to najgore“ izbegne, spreči ili barem uveliko relativizira, ublaži.

Smatram da „arhitekti novog sveta“ ne vide mnoge stvarne opasnosti s kojima su suočeni Zapad, Istok, geopolitički Sever i geopolitički Jug, i čovečanstvo u celosti.

Bili bismo najсреćniji kada bismo sa njihove strane, ili od njihovih najdarovitijih i najkompetentnijih saradnika i savetnika bili uverljivo, činjenički i argumentovano demantovani. Barem u vezi sa sledećim:

Prvo, da njihovi projekti (globalne vizije?) i metodi ostvarivanja detanta i „novog svetskog poretka“ nemaju „borbene kontakte“ sa *zemaljskom jezgrom* savremenog kapitalizma i drugih načina proizvodnje i raspodele bogatstva „sveta nacija“.

Drugo, trka u naoružavanju ne jenjava – uprkos izvesnim sporazumima o smanjenju, odnosno uništenju nekih vrsta oružja. – Predsednik Džordž Buš upravo nagoveštava mogućnost obnavljanja „rata zvezda“. Ta i takva renesansa marcijalizma Sjedinjenih Američkih Država neminovno će dati inicijalni impuls Sovjetskom Savezu i nekim drugim zemljama da se i same „vinu ka zvezdama“ – čim njihova naučna proizvodnja i industrije stvore odgovarajuće superčipove i mikroprocesore, visoku lasersku tehnologiju, tzv. „veštačku inteligenciju“, „holo/cad systems“ i holografiju („estetsko čudo“ mikroelektronike) itd.

Treće, apsolutno ništa nije postignuto u tzv. svetskim *terms of trade* i „rundama“ GATT–a što bi tzv. zemljama u razvoju bar donekle učinilo snošljivim terete njihovih dugova prema industrijski razvijenim i bogatim zemljama, i što bi značilo nekakav inicijalni impuls za njihov privredni i društveni razvoj. Naprotiv, njihova ekonomsko-društvena situacija postaje sve gora, a finansijska garota, koja se malo po malo zateže oko njihovih razoružanih i uveliko uništenih privreda, svakog trenutka može ovu ili onu prezaduženu zemlju poslati „bogu na ispovest“.

Četvrto, razoreni su privredni sistemi tzv. realnog ili zrelog socijalizma, a jugoslovenski privredni i društveni sistem, koji je tokom pedesetih i šezdesetih godina imao neke svoje „zlatne žile“, svetle trenutke i obećavajuće komparativne prednosti (sa tim se slažu, odnosno tako nešto su svojevremeno konstatovali izvesni kompetentni ekonomski teoretičari i stručnjaci sa Zapada) odavno su uništeni ili pretvoreni u karikature i groteske birokratskom voljom i brahijalnim odlukama i metodima nekih naših „čelnih“ birokrata. „Jugoslovenski

slučaj“ pominjem samo zato što za sve to vreme među oficijalima i propagandistima obe supersile nije bilo ama baš ni atoma razumevanja i podrške tom specifičnom jugoslovenskom putu i metodima stvaranja tržišne ekonomije, modernog preduzetništva, odgovarajućeg ekonomsko-tehnološkog i finansijskog otvaranja prema svetu, uspostavljanja prave konvertibilnosti dinara i centralnog bankarstva itd. Naprotiv! Takozvana naftna (energetska) kriza 1973/1974. godine i, pre nje, slom zlatnovalutnog sistema i time širom otvorena vrata za slobodno fluktuirajuće devizne kurseve i superinflaciju, dovelo je do nuđenja i davanja zajmova i kredita Svetske banke, Međunarodnog monetarnog fonda i bezbrojnih poslovnih banaka Zapada i zemalja OPEC-a – šakom i kapom! A sve to – dijametralno suprotno važećim kriterijumima u zemljama pozajmiocima i protivno zakonima svetskog tržišta i svetske robne proizvodnje.

Peto, srušen je Varšavski pakt, i za njim ne treba žaliti, ali je NATO ostao neokrnjen i još više zastrašujući. Prema njemu sada hrle neke bivše „realsocijalističke“ zemlje koje su se utrkivale u agresivnosti, diverzijama i teritorijalnim pretenzijama prema našoj zemlji. Zašto, i čemu sve to? Očekujemo od glavnih arhitekata detanta i svetskog mira da nam na tu „temu“ nešto verodostojno kažu. Njihova odgovornost za sudbinu sveta, Evrope, pa i Balkana, jeste presudno važna. Stvarna i potencijalna moć dveju supersila uveliko prevazilaze sve ostale faktore moći u globalnim razmerama.

Ako Jugoslavija od 1948. godine nije pripadala nijednom velikom vojno-političkom bloku, nameće se pitanje zašto bi sada eventualno, trebalo da postane članica NATO da bi uopšte bila država, relativno samostalna društvena zajednica, stvarni i aktivni subjekt u međunarodnom pravu i međunarodnim odnosima uopšte?! Zašto gospodi u vrhu NATO više odgovaramo kao satelit, bedne slugeranje, „rezervni sastavi“ njihove vojne policije ili oružanih snaga za „specijalne zadatke“ po Srednjem istoku ili bilo gde drugde na kugli zemaljskoj, a ne kao nezavisna, samosvesna i dostojanstvena zemlja, koja ima takav „urođeni nagon“ i istorijski instinkt da u najodsudnijim svetskim situacijama ne pravi istorijske greške i bestijalnosti kao većina njenih suseda?

Naravno, daleko smo i od pomisli da idealizujemo svoju zemlju i narode u njoj. Nismo anđeli. Nismo bezgrešni. Tek

smo, sartrovski rečeno, *podljudi* koji teže da krenu pomalo napred, i da se uključuju u maratonske i neizvesne civilizacijske „trke“ kako bi se istrgli, nekako iskobeljali, iz „trećeg sveta“.

Šesto, rušenjem Berlinskog zida (tog fizičkog dokaza postojanja Čerčilove „gvozdene zavese“) i s procesima raspadanja tzv. komunističkog sveta nije nastupio „kraj istorije“.

Teza, odnosno pseudoteorija Fransisa Fukujame o „kraju istorije“ više spada u politikološku podvrstu naučnofantastične literature nego u verodostojna politikološka i geostrateška razmatranja. Fukujamine „hegelijanske sklonosti“ nisu bile dovoljno jaka kočnica da ne odluta na neplodnu zemlju ideje – teorije o tzv. kraju ideologija. Pominjemo Fukujamu i njegovu neutemeljenu tezu samo iz jednog razloga: angloameričkom pragmatičkom duhu odgovara empirizam koji „metafizicira“. Taj paradoks kritičkog empirizma koji „metafizicira“, a u ovom slučaju se čak „petlja“ s hegelijanskim spekulacijama, može da ima i svoju nezgodnu stranu. Osobito ako posluži kao inspiracija i putokaz stratezima i operativcima zapadne diplomatije.

Hajdegerovski „pogon svetske povesti“ i dalje radi punom parom. Staviše, stiče nove energije i performanse. Ljudi u tom pogonu su „važni atomi“ bilo da se nalaze na visokim i najvišim državnim položajima, dakle, i s entitetom, odnosno određenjem političke moći, ili u industriji, poljoprivredi, naučnoj proizvodnji, procesima obrazovanja, sredstvima javnog komuniciranja itd.

Istina, tzv. obični ljudi su u tom pogonu katkad, i ponegde, „loptice-skočice“ i čak puki „šrafovi“ monstruozno hladnih birokratskih mašinerija na Istoku, Zapadu ili bilo gde drugde gde stoluju politička birokratija i ultraetatizam.

Sedmo, kada je reč o tzv. slomu i definitivnom kraju socijalizma, vredi se podsetiti na činjenicu da su Karl Marks i Jozef Šumpeter ustuknuli pred mogućim posledicama i implikacijama tzv. sloma kapitalizma. Postojalo je „nešto“ toliko veliko i đavolski zamršeno u procesima i tendencijama kapitalizma i „pogona svetske povesti“ da su ti veliki mislioci i briljantni analitičari društva i sami bili fascinirani, donekle zbunjeni i obuzeti tom presudno važnom društvenom zagonetkom, i tim indeksom ili *relacijama neodređenosti* svakog ozbiljnog naučnog razmatranja, analitičkog posla.

Šta nama sada daje za pravo da donosimo definitivne ocene, zaključke i preporuke u pogledu izvesnih presudno važnih ili, pak, „ključnih“ svetskih procesa i tendencija? Ne rizikujemo li, i to krajnje opasno, da umesto pravih civilizacijskih i humanističkih rešenja tolikih problema koji tangiraju i muče ljude i nacije celog sveta – dobijemo rešenja, modele, metode i instrumente ove ili one velike, srednje i male sile, njihovih „elita“ ili „establišmenata“, a i svih njih zajedno u nekakvom planetarnom „vrzinom kolu“?!

Osmo, „naklapanje“ o detantu, „novom mišljenju“ i „novom svetskom poretku“ ima sada značenje „*pozitivnog fenomena*“ (u smislu – određenju *Hajdegerovih* razmatranja u knjizi *Bitak i vrijeme*). To i takvo „naklapanje“ može da konstituiše vrstu razumevanja tako dragu šefovima diplomatija obeju supersila, zemalja koordinatora u „pokretu nesvrstavanja“ itd., ali je ono samo *krhka i efemerna mogućnost* da se svetski procesi i tendencije razumeju bez prethodnog pojmovnog i uopšte dubljeg, istinitijeg, filozofsko-naučnog prisvajanja tih „društvenih stvari“.

Isključivost i čak i arogancija moćnih oficijala na svim empirijskim tačkama „sveta nacija“ ne dopuštaju pravi dijalog i civilizacijsko rešavanje stvarnih problema. Čak se i sam *pojam* problema u tim naklapanjima i nadmudrivanjima negde sasvim izgubio. Čovečanstvo je i sa te strane najozbiljnije ugroženo. Navedeno „naklapanje“, naime caruje na godišnjim skupštinama Ujedinjenih nacija, UNCTAD-a, na skupovima „nesvrstanih“ zemalja i drugim forumima savremenog sveta, i svojstveno mu je „*propuštanje povratka na tlo* onoga o čemu se govori“; nikad se u njegovim krešcendima „ne vidi Zemlja“, ne vide „obični“ ljudi, stvarne ljudske potrebe, životni problemi, egzistencijalni i kulturni interesi.

To i takvo „naklapanje“ upada u svojevrstan začarani krug: u njemu se „navodno postignuto razumevanje“ opasnosti od trke u naoružavanju, izbijanje rata na ovoj ili onoj neuralgičnoj tački sveta, nužnosti „uvođenja“ tržišne ekonomije u „postsocijalističke“ zemlje itd., na samom pseudotemelju te *navodnosti* samo dalje zapliće u vlastite zamke i „savršene iracionalnosti“, bez ikakvih realnih izgleda da se dođe do „zelene grane“. Naprotiv, time se „na osebujuć način potlačuje i retardira svako novo pitanje i svako raspravljanje“. A to je poenta i

žaoka Hajdegerove kritike „naklapanja“ o egzistencijalnim i ključnim društvenim pitanjima naše epohe.

Deveto, tačna je konstatacija Aleksandra Solženjicina, u njegovom harvardskom govoru iz 1978. godine, da se kardinalna *greška Zapada* sastoji u tome što sve *ostale civilizacije* (Arnold Tojnbi ih u svome „popisu“ i razmatranjima ima preko dvadeset) *meri* „po stepenu do kog su se one približile zapadnoj civilizaciji“, ili udaljile od nje. Tu svoju tvrdnju o tom veoma *opasnom* aršinu zapadne (pretežno buržoaske) civilizacije ponovio je Solženjicin u intervjuu američkom časopisu „Time“, jula 1989. godine.

Na tom *pseudocivilizacijskom kriterijumu* ponikli su Hegelova podela naroda na *istorijske* i *neistorijske*, i Marksova teza, odnosno doktrina o *zapadnoevropskim nacijama* (zemlje) koje će faktički i kulturološki izvesti svetsku revoluciju i stvoriti svetski komunistički poredak sa prozračnom i planskom materijalnom proizvodnjom, slobodnim kulturnim razvitkom, humanizovanom dokolicom, racionalno uređenim i strogo kontrolisanim društvenim metabolizmom (ekološka ravnoteža) itd. Različiti zapadni scenariji i metodi *vladanja svetom* nalaze u evrocentризmu svoju arhimedovsku tačku i polugu za „preokretanje sveta“. Ukratko, navedeni aršin supsumira sve bitne momente, karakteristike, motive i učinke *evrocentrizma* i zapadnog „etičkog“, „kulturnog“ itd. imperijalizma. Taj kvazicivilizacijski „društveni centralitet“ naneo je zla i nevolja mnogim narodima i „neevropskim“ civilizacijama, ali i celome čovečanstvu – vraćajući se često kao bumerang i samome Zapadu: jednom u vidu *tendencije* svetskih ratova, drugi put kao pooštrenje na vazda neuralgičnoj relaciji između zemalja geopolitičkog Severa i Juga, zatim u vidu tzv. hladnih ratova i drugih „krasota planetarnog hoda čovečanstva“. Tu „planetarnu lekciju“, izgleda, Zapad još nije dobro naučio.

Deseto, *dekodiranje* navedenih i drugih fenomena i procesa unutar savremene svetske hermeneutičke situacije zahteva mnogo više teorijsko-metodološku svest i umnije i kompetentnije ljude nego što ih u svojim analitičkim odeljenjima imaju CIA i Pentagon, KGB i sovjetski vojni vrh, predsednici dveju supersila u svojim „štabovima“ analitičara – savetnika itd.

Nismo impresionirani biblijskim apokaliptičkim prizorima tih „muzičara“ koji sviraju istu muziku na teme: „detant“,

„razoružavanje“ *versus* „rat zvezda“ (očaravajući kontrapunkt!), „novi svetski poredak“, „nova pravila“ u međunarodnim političkim odnosima, „neotuđiva“ i „neprikosnovena“ lična prava i slobode, „pravna država“, „država blagostanja“ itd.

Submikronska era u elektronskom računarstvu, megačipovi i tzv. minijaturizacija mašina alatljika, kompjuterski fleksibilni sistemi u modernim industrijama, tehnike cepanja gena i genetsko inženjerstvo u oblastima agrara, farmaceutske industrije itd. – veći su „revolucionari“ i neimari jednog odista boljeg i humanijeg sveta nego što su to (ako uopšte jesu) „arhitekti svetskog poretka“, najpoznatiji „gurui“ i nobelovci svetske ekonomske i političke misli, i mnogi drugi koji se nalaze u središtu interesovanja tzv. svetske javnosti.

Takozvani obični ljudi čije sudbine ovi drže u svojim nevidljivim rukama manje će biti skloni da se brzopleto oduševljavaju njihovim svečanim izjavama, „porukama naciji“, brifinzima (da ne kažemo „ispiranju mozgova“) na *press conferences* itd. Prozreće ih, i već su ih mnogi kritički „odvagali“. Odbaciće njihove sofizme i mistifikacije u vezi s ratom u Zalivu i „novim svetskim poretkom“.

KRITIČKE REFLEKSIJE I PODSEĆANJA

X Ljudi su prvo naučili da ratuju i da se međusobno istrebljuju, ili fizički podjarmljuju jedni druge, a tek su se mnogo docnije opametili i stali smišljati „formule mira“ i iznalaziti različite načine i oblike međusobne saradnje, svekolikog komuniciranja.

I sada su ljudi i narodi silno ponosni na svoja oružja, i ne propuštaju nijednu „zgodnu“ priliku da ih na *drugome* „isprobaju“ i „svetu zorno prikažu“.

Rat u Persijskom zalivu, „spektakularne“ terorističke akcije različitih tajnih organizacija diljem Zemljinog šara, tendencija stvaranja tzv. paralelnih, paravojnih, odnosno republičko-nacionalnih oružanih snaga u Jugoslaviji, ista takva tendencija i u Sovjetskom Savezu itd. – rečiti su i materijalni dokazi navedenih iskonskih „vrlina“ homo sapiensa.

Sadam Husein, Norman Švarckopf, vođi IRA-e i monogbrojnih terorističkih grupa različitih nacionalnih i političkih

boja glavni su „junaci naših dana“. Oni brinu o tome da „globalna predstava“ modernog ratovanja, ubijanja ljudi (najčešće nedužnih i bespomoćnih) i razoravanja svakovrsnih materijalnih i kulturnih dobara, ukratko, da taj „njihov“, a u izvesnom smislu i „naš“, odnosno opštečovečanski *dijabolizam* bude što potpuniji, dublji, uverljiviji i „spektakularniji“. U svemu tome, naruku im idu, i u izvesnom smislu su „dopuna“ te „veličanstvene“ predstave različite televizijske mreže, radio-stanice i drugi masmediji i njihovi živi nosioci i protagonisti.

Alber Kami je bio u pravu kad je svima na kugli zemaljskoj pravovremeno poručio: „Nemojte čekati sudnji dan, *on se već dešava*“. Ovih dana često slušamo i čitamo izjave Džordža Buša i Džemsa Bejkera o ratu u Zalivu i onome što sledi sada kada je završena „Peščana oluja“. Vidimo da nam se priprema „novi svetski poredak“. Pošto tako nešto nisu uspele da naprave ni Liga naroda niti Organizacija ujedinjenih nacija, a ni tzv. nesvrstane zemlje na svojim konferencijama šefova i predsednika vlada i u drugim oblicima svoje aktivnosti, ne ostaje nam ništa drugo do da se molimo da „novi Mesija“ iz Bele kuće i njegov šef diplomatije uspeju u toj svojoj „civilizacijskoj misiji“.

Rat u Persijskom zalivu, potpuno rastrojstvo mehanizama i metoda OPEC-a u formiranju svetskih cena nafte i petrolejskog rentala, opasno narušena „dijalektika relativnih pozicija“ velikih, srednjih i malih oružanih sila, novi impulsi u smislu mikroelektroničkog modernizovanja oružanih snaga u mnogim zemljama itd. jesu stvarni uvod u treći svetski rat. Svi ti i drugi momenti, faktori i okolnosti jesu đavolsko predvorje *termonuklearnog smaka sveta*. A sasvim je izvesno, kao što je već rečeno, da nam se, ratom u Zalivu i svime što mu je prethodilo u smislu ratnih priprema, dogodio svetski „mini“ – rat. Ne samo zbog toga što su ga „*de jure*“ a u izvesnom smislu i faktički, stvarno, vodile Ujedinjene nacije protiv jedne suverene i, uz to, „nesvrstane“ države već i usled nebrojenih spoljašnjih okolnosti i skrivenih procesa i karakterističnih momenata koji su nastupili pošto je *stvarno prekoračena* tanka crvena nit između oružane intervencije radi „oslobađanja Kuvajta“ (uporedi Rezoluciju 678. Saveta bezbednosti) i nekontrolisanog rasprostiranja požara tog rata po celom sred-njoistočnom regionu i uzduž i popreko po ovoj planeti i iznad

nje – u još službeno neobjavljenom (nepriznati) „ratu zvezda“; u ovom slučaju, ratu pomoću mnogobrojnih veštačkih satelita koji imaju vojnoobaveštajne zadatke i ulogu.

Uz sve to, geometrijskom progresijom se umnožavaju znaci, fenomeni i činjenice koji ukazuju na preorijentaciju izvesnih industrija, grana poljoprivrede i komunikacija u nizu zemalja na koloseke *ratne* ekonomije.

Ubrzano se kritički preispituju svi teškom mukom postignuti međunarodni sporazumi o zaustavljanju trke u naoružavanju i apsolutnom smanjenju nekih vrsta oružja dveju supersila. Nikog razboritog i iole upućenog u pitanja rata i mira ne bi trebalo da iznenadi krucijalna činjenica da će taj tzv. svetski „mini“-rat dati velike impulse za nove runde svetske trke u naoružavanju.

Zemaljska jezgra proteklog rata u Zalivu, i ratovanja u svim mogućim vidovima i sferama života „sveta nacija“, toliko je nestabilna i ponegde opasno fluidna da su izvesni samo veliki vojni, ekonomski, tehnološki, monetarni i drugi sukobi, a izrazima „detant“, „mirovne akcije“, „mirovni planovi“ i sl. i dalje će se služiti diplomate celog sveta radi održavanja *šarenog privida* tobožnjeg opuštanja napetosti i protivurečnosti u odnosima među državama.

Nikad čovečanstvo u svojoj dugoj istoriji nije imalo takve materijalne i duhovne snage pomoću kojih je u stanju da reši, pozitivno i delotvorno rešava, sva svoja egzistencijalna pitanja, a i da zadovoljava mnogobrojne kulturne potrebe, ali ni toliki broj mediokriteta, frustriranih osoba i ludaka na visokim i najvišim državnim položajima. O „ludacima na visokim državnim položajima“ govorio je Dž. M. Kejnz dvadesetih i tridesetih godina – aludirajući, na primer, na Čerčilovu finansijsku politiku, na predsednika SAD koji je benzinom gasio vatru velike svetske ekonomske krize 1929–1933. godine, na mnoge engleske i francuske političare i državnike koji nisu shvatili *ekonomske posledice* krhkog i krajnje neizvesnog mira u Evropi i svetu uopšte u tim decenijama, a ta njegova krilatica i žaoka može se mirne savesti „primenjivati“ u kritičkim razmatranjima izvesnih političkih procesa i nebrojenih pseudolidera, državnih funkcionera.

Naši pogledi se ne smeju zaustaviti na spoljašnjim stranama svetskih zbivanja. Pažnju moramo usmeriti na bezbrojne

fenomene, činjenice i događaje naše i prethodnih epoha, izvesne ključne procese i tendencije savremenog sveta. Naše interesovanje i naša briga za vlastite sudbine i „udese bića“ nacija i društava kojima „pripadamo“ moraju prekoračiti granice svakodnevnih situacija i golih preživljavanja. Neophodno je da kritički proniknemo u samu srž mefistofelovske logike svetsko-povesnih zbivanja. A u tom pogledu, „na raspolaganju“ su nam filozofsko-naučna dela nekoliko odista velikih mislilaca, čiji se „analitički poslovi“, kritičke sinteze i predviđanja (naučne anticipacije različitih društvenih situacija i tendencija) odlikuju visokim standardima oštine i dalekosežnosti misli.

Stubovi kapitalističkog poretka su „načinjeni od vankapitalističkog materijala“, kaže Jozef Šumpeter u delu Kapitalizam, socijalizam i demokratija. Kapitalizam svoju energiju crpe iz „vankapitalističkih vidova ponašanja“; ali tako što i njih, a ne samo one civilizacijske stubove, „konstante“ i tekovine, neprestano *razara*. I upravo ti i takvi procesi, a ne „komunistička svetska revolucija“ i njeni crveni pretorijanci, dovešće do propasti tzv. nesputanog kapitalizma i širom otvoriti vrata za različite vrste socijalizma – uključiv i državni, odnosno ultraetatistički socijalizam, docnije pogrešno nazvan „realni“ ili „zreli“ socijalizam. Predviđao je kratak život tzv. praktičnom kejnzijanzizmu, ali nije mogao ni da nasluti „relativni *laissez faire*“ kao ishodište, praktičku i misaonu rezultantu, procesa negacije bretonvudskog zlatnovalutnog sistema i standarda, kumulativnih inflacijskih procesa i tzv. stagflacije na Zapadu, „vrzinog kola“, odnosno dijabolične algebre „slobodno fluktuirajućih deviznih kurseva, tendencije mikroelektronike i treće industrijske revolucije, i još nekih karakterističnih momenata i korenitih elemenata tzv. postindustrijskog društva na Zapadu, u Japanu i drugde.

Kapitalistički proces „razara“ svoj sopstveni institucionalni okvir – sledeći je važan kritički nalaz tog velikog Nemca – naturalizovanog Amerikanca.

Reč je „tu“ ne samo o razaranju, izvesnom urušavanju, neobrativim društvenim procesima s ledenim dahom smrti jednog višestoletnog relativnog načina proizvodnje, već i o izvesnim unutrašnjim i egzoteričkim preobražajima, koji sežu do „naših“, aktuelnih, društvenih situacija, fenomena, paradoksa, različitih kriza, različitih ratova.

Pri svemu tome, kapitalizam pokazuje izvesnu sklonost ka „socijalističkom vidu života“. Pod teretom angloameričke, kontinentalnoevropske, japanske itd. „kapitalističke strukture“ – ruše se i razaraju neke dijalektičke konstante kapitalističkog načina proizvodnje, a svetski kapitalizam „dopušta“ živim klicama socijalizma ili/i postindustrijskog društva da neprestano uče svoje lekcije. U tom i takvom svetsko-istorijskom kontekstu čak i Marksova vizija „ostvarivanja socijalističkog plana“ i humanizovane dokolice dobija izvesnu istorijsku priliku i materijalnu potvrdu.

Nesputan (leseferovski) kapitalizam se raspada zbog „vlastitih uspeha“, zbog potpunog rascvata bankarsko-berzanske delatnosti i drugih vidova i fenomena njegovog egzoteričkog i veoma neprozirnog i iracionalnog sveta – smatra Šumpeter.

Angloamerički kapitalizam, a i Zapad u celosti, imaju sve to vreme izvesne nevolje i neprilike sa zemljama iz tzv. nekapitalističkog okruženja. Osobito su složene, dramatične i nepredvidive njihove „nevolje s Rusijom“; pa bila ona caristička, odnosno feudalna i ranokapitalistička, ili boljševička, staljinistička, hruščovljevska, brežnjevljevska, gorbačovljevska, itd., odnosno ratnokomunistička, „nepovska“, „realsocijalistička“, „perestroična“ itd.

Zašto Zapad doživljava Rusiju kao svoju veliku i permanentnu nevolju, potencijalnu i stvarnu opasnost? Zašto mu je ona neprestano stvaran problem, mada periodički i u nekoj novoj dimenziji, ili makar s nekom novom nijansom, promenljivim intenzitetom i varijacijama u pogledu njegove „specifične težine“?!

Šumpeterov odgovor na to kardinalno pitanje odnosa Zapada prema Rusiji, a i spletu međunarodnih geopolitičkih odnosa uopšte, koliko je kratak, toliko je tačan i efektan. „Ubitačno“, „poražavajuće“ tačan i efektan.

Šumpeter kaže: „Nevolja sa Rusijom nije u tome što je ona socijalistička, već u tome što je Rusija!“

Tu njegovu duboko utemeljenu i svestrano obrazloženu ocenu i poruku trebalo bi da imamo neprestano na umu. Kao kakvu dijalektičku konstantu, veliki obračunski ključ, jedan od glavnih putokaza, naučnu i vojnostratešku paradigmu u procesu razmatranja i razumevanja svih drugih sličnih i gotovo identičnih „slučajeva“ u kojima je Zapad zapadao i zapada u

nevolje i neprilike s ovom ili onom zemljom i grupacijama zemalja iz „ostatka“ sveta.

Šumpeterovu „svečanu izjavu“, parabolu i reprezentativnu poentu njegovih kritičkih razmatranja izvesnih svetskih procesa i trendova trebalo bi da ima na umu i Mihail Gorbačov. Neizostavno – u svakom iole kritičnom trenutku tzv. detanta ili, pak, napetosti i zaoštavanja na neuralgičnoj liniji Moskva–Vašington. Dakle, u svojim razgovorima s Džordžom Bušom – posredstvom „crvenog“ telefona i u neposrednim susretima (tzv. samitima).

Naravno, Šumpeter je uzeo u obzir i „staljinistički režim“, „militarističku autokratiju“, „vladavinu pomoću jedne jedine i strogo disciplinovane partije“ i drugo, ali samo u kontekstu svojih razmatranja i minucioznih analiza različitih odnosa između dveju supersila, i odnosa Zapada i Istoka – uopšte.

Šumpeter je tačno uočio tendenciju „angloameričkog rukovođenja svetskom politikom“, koja je proistekla iz njihove „potpune pobede u drugom svetskom ratu“. To je vrsta angloameričke vladavine „svetom nacija“ – bez presedana u svetskoj povesti ako i ukoliko se ima u vidu „velika đavolska kombinacija“ najrazličitijih metoda, instrumenata, mera i scenarija te kolosalne, a po nekim svojim pretenzijama i učincima – *anticivilizacijske* i, čak, novovarvarske vladavine svetom (a možda, u nekoj daljoj perspektivi, i kosmosom?!).

„Ideje o etičkom imperijalizmu“ struje po Zapadu još iz vremena krstaških ratova. Inicijalne impulse i koordinate za tu vrstu imperijalizma dale su velike crkve na Zapadu: katolička (osobito Vatikan), protestanska i anglikanska.

Portugal, Španija, Holandija, Velika Britanija i druge zapadne zemlje dale su, svaka „u svoje vreme“, na različite načine, i u različitim oblicima i nijansama, svoje doprinose toj neprestanoj težnji Zapada da praktički i duhovno vlada celim svetom.

U tom i takvom „svetskom poretku“, „interesi i ambicije drugih nacija“ vredeće „samo (ako) i ukoliko ih shvate i odobre Velika Britanija i Sjedinjene Američke Države“ – upozoravao je Jozef Šumpeter. Odrešito, kristalno jasno, savesno, pošteno i nadasve – verodostojno! Gotovo s tačnošću egzaktnih nauka i apsolutnom izvesnošću jednog visoko samosvesnog individu-

X uma, jednog od dvojice-trojice najvećih mislilaca dvadesetog veka.

V Takav svetski poredak održavao bi se prvenstveno pomoću *vojne sile*. Stoga su SAD i otvorile svoj veliki vojnostrateški kišobran nad celim tzv. slobodnim svetom – odmah posle drugog svetskog rata. Taj poredak se održava tako što USA-ARMY i oružane snage Velike Britanije uvek intervenišu kada rukovodioci tih dveju zemalja to ocene kao nužno. Pa bilo da je reč o veoma masivnim intervencijama (korejski rat početkom pedesetih godina, rat u Vijetnamu, nedavno završeni rat na Bliskom i Srednjem istoku, itd.), ili „poluoperet-skim operacijama“ u Grenadi, na Malvinskim (Foklandskim) ostrvima (Englezi su u tom ratu zaštitili svoje ovce ispred argentinske armije), u hvatanju generala Noriega, i slično – koje, međutim, takođe odnose mnogobrojne žrtve među vojnicima i nedužnim civilnim stanovništvom.

Navedene anglosaksonske zemlje, čiji je „nerazrušivi savez“ proteklih meseci gotovo besprekorno funkcionisao, ipak zahteva izvesne potporne zidove, podumijente, i makar *šareni privid* vlastite „civilizacijske misije“. A o troškovima koji su u „ratu u Zalivu“ rasli geometrijskom progresijom, i o metodima i oblicima njihovog finansijskog „pokrivanja“, dovoljno podataka pružaju velike zapadne televizijske mreže i njihovi vodeći finansijski listovi.

X Veoma je važna Šumpeterova prognoza da će takav svetski poredak zahtevati ponovno stvaranje *malih i neefikasnih* država u Evropi. Balkan se u toj „refeudalizaciji“ i „satelitizmu“ svakako podrazumeva, uporedo treba da se odvija i proces uspostavljanja vlada laburističkog ili socijaldemokratskog tipa. Tek u tim i takvim okvirima, odnosno „svetskom poretku“, imale bi izvestan „dublji smisao“ tzv. pravna država, ljudska prava, tržišna ekonomija itd. Čak bi i „liberalni socijalizam“ ili „socijalizam s ljudskim likom“ – imali nekakve izgledе.

X 7.5. ⁴ Šumpeter je neposredno „odnjihao“ – „odgojio“ nekoliko američkih nobelovaca, a samo mu je Dž. M. Kejnz mogao ozbiljnije konkurisati, i to u nekoliko veoma važnih pitanja makroekonomske politike i funkcionisanja „privrednog mehanizma“ kapitalizma, Pol Samjuelson bi mu, strogo ceneći, mogao biti talentovani i perspektivni asistent, a sada mnogo hvaljeni, citirani, uvaženi i kontroverzni Milton Fridman, tek običan asistent! Ova gradacija je ponešto preterana. Međutim, činjenica je da Jozef Šumpeter spada u sam Panteon svetske ekonomske i društvene naučne misli, a Samjuelson i Fridman nikad neće ući u taj svetski „hram nauke“ političke ekonomije i ekonomske misli uopšte.

Pri svemu tome, primordijalno je, presudno važna ta i takva *angloamerička orbita*, i gravitacija svih tih malih i neefikasnih država („državice“) prema SAD i Velikoj Britaniji. Taj poredak se mora održavati čak i „u slučaju“ da Nemačka i Japan etabliraju vlastite pretenzije, scenarije i metode upravljanja i vladanja „svetom nacija“, ili „bar“ nekim njegovim regionima.

Šumpeter je s razlogom ukazivao i na fašističke karakteristike kvazisocijalističke civilizacije na Zapadu. Aludirao je, između ostalog, na violentne forme državnog kapitalizma u Italiji i Nemačkoj između dva svetska rata, na „fašističke sklonosti“ u drugim zapadnim zemljama itd. Bila je to usputna konstatacija i ilustracija njegove teze da svetska istorija zna da zbija i neslane šale na račun ljudi, nacija, društava. Hegelovski „svetski duh“ je „tu“ na čudan, groteskni način uslišio jednu „Marksovu molitvu“: posle „sumraka bogova“ i definitivnog sloma kapitalizma – nastupa polarna svetlost i transparentnost „militarističkog socijalizma“!

AHILOVA PETA „REALSOCIJALISTIČKIH“ ZEMALJA

Jozef Šumpeter je dao jednu veoma elastičnu definiciju socijalizma u glavi XXIX navedenog dela. Glava nosi naslov: „Put u socijalizam“, i može se primiti kao prolog te fascinantne i epohalne multidisciplinarne naučne studije. Naime, to završno poglavlje knjige saopštio je Šumpeter živom rečju pred jednim kompetentnim auditorijumom. Bilo je to Šumpeterovo predavanja pred Društvom američkih ekonomista u Njujorku, održano 30. decembra 1940: „Socijalizam je migracija nacionalnih ekonomskih poslova iz privatnog u javni sektor“.

Međutim, sada s razlogom možemo reći da je Šumpeter pokazivao i izvesne „ultraetatiističke sklonosti“ i prenatlašeni racionalizam i funkcionalizam u svojim razmatranjima različitih vrsta socijalizma. Pred svojim duhovnim okom imao je sovjetsku ekonomiku u epohama „staljinističkog režima“, tj. epohu nasilne kolektivizacije u oblasti poljoprivrede i tzv. ubrzane industrijalizacije, period ratne ekonomike i epohu posleratne privredne obnove i „širenja ruske vlasti“ u istočnoevropskom regionu, tj. tendenciju stvaranja „socijalističkog

X lagera“ i Varšavskog pakta. Dakle, gledao je okom savremene zapadne civilizacije tu veliku „imperiju zla“, kako su je docnije nazvali Ronald Regan i mnogobrojni propagandisti na Zapadu.

I ta „crvena imperija“ je imala svoje „potporne stubove“, izvestan institucionalni okvir, svoju zemaljsku jezgru (tzv. azijski način proizvodnje; transparentnu i strogo centralizovanu, dirigovanu i plansku privredu itd.), svoju ideologiju i propagandnu prirodu i „imidž“.

Neke Šumpeterove najopštije naznake i sintagme dobro ilustruju njegov pogled na taj put i metod tzv. izgradnje socijalizma i izvoza komunističke revolucije. Pored navedenih, i sledeće: „drugovi“ na vrhu piramide državne političke i ekonomske vlasti ne moraju ništa znati o svetskom tržištu, bankarskoj ili berzanskoj delatnosti itd. Privredni život socijalističkog društva je podvrgnut procesu „naturalizacije“. Redukuje se na neku savremenu verziju tzv. azijskog načina proizvodnje. U takvom privrednom životu vladaju odnosi dominacije i subordinacije. Presudno važnu ulogu imaju tzv. naturalni pokazatelji, „planski zadaci“ koje utvrđuje i diktira *centar*, planska distribucija prirodnih resursa i tzv. ljudskog materijala, planske, odnosno dekretovane (administrativne) cene, novac i kreditni sistem kao tehnički instrumenti u rukama političke birokratije, itd. Privreda je transparentna, prozračna, ali i lišena vlastite unutrašnje dinamike, preduzetničke delatnosti i tzv. stvaralačke destrukcije i „revolucija vrednosti“ u oblastima tehnologije i materijalne proizvodnje, nema stvarnih ekonomskih motiva proizvodnih radnika i rukovodilaca reproduktivnih preduzeća itd.

Jozef Šumpeter ima u vidu i ideologijske reflekske i divinizirane oblike te i takve društvene proizvodnje, odnosno „izgradnje socijalizma“, i međunarodnog položaja Sovjetskog Saveza. Šumpeter ih predstavlja i sažima u ovakvim izrazima: „staljinizam i religija“, ovaploćenje – oživotvorenje „gotovo čistog marksističkog socijalizma“ u Sovjetskom Savezu, pravoslavna crkva kao „korisno oružje u spoljnoj politici SSSR-a“, Rusija kao „hristoljubiva nacija“, „monstruoznost (ruskog) carizma“, čiji se život nastavlja u novim političkim i ideologijskim oblicima, nekritičko prihvatanje Marksovih „plamenih reči i hilijastičkih proricanja“ u izvesnim krugovima ruskih intelektualaca, srodnost „ruskog uma“ s „marksističkim

umom“ (?!), „komunizam i ruski element“, „ruski cilj“ i „socijalistički cilj“, i đavolsko mešanje tih ciljeva, kojem, navodno, najčešće pribegava politička birokratija, odnosno „nomenklatura“, kao političkom triku i strateškom blefu, itd. i tome slično.

Jozef Šumpeter je bio duboko svestan krucijalne svetsko-povesne činjenice da su procesi pretvaranja (transformacija) jednog društvenog poretka u drugi (kvalitativno drugačiji) društveni poredak veoma dugi, komplikovani i neizvesni. Ti su procesi opterećeni silnim „indeksima“, odnosno relacijama neodređenosti. Oni su veoma spori i bitno reverzibilni društveni procesi. Takozvani *realiteti produkcionih odnosa* – proistekli iz istorijskih „artikulacija“ različitih načina proizvodnje, tehnoloških i kulturnih revolucija, i drugih segmenata i potencijala „pogona svetske istorije“, moraju na neki način biti „prelomljeni“ (reflektovani) u svesti delatnih ljudi, subjektivnih nosilaca i izvršitelja tih i takvih procesa. A to reflektovanje i te ljudske aktivnosti prelaze (transcendentiraju) granice epoha, a pogotovu granice i horizonte njihovih individualnih subjekata – aktera. Velike ekonomsko-društvene krize i veliki ratovi ubrzavaju te procese.

Prvi svetski rat „izbacio“ je Sjedinjene Američke Države na čelnu poziciju svetske privrede. SAD postale su najveći izvoznik svih vrsta kapitala. Njihov „zelembać“ s masonskim simbolima „ubacio“ se u gotovo sve sfere svetskih novčano-kreditnih poslova i operacija, iz kojih se veoma oslabljena funta sterlinga morala povlačiti.

Dugoročna tendencija centralne banke u SAD ušla je u svoju „veliku završnicu“: tzv. Federalni rezervni sistem (osnovan – etabliran zakonskim aktom iz 1913. godine) stiče naglašeno sofistikovane i delotvorne strukture, metode i instrumente. Njihov „FED“ će im docnije pribaviti značajne „komparativne prednosti“ vizavi ostalih zapadnih zemalja i celoga sveta. Između ostaloga, pribaviće im i kolosalne *mone-tarne rente* posle drugog svetskog rata, kojima će izravnavati svoje masivne državne i platno-bilansne deficite nastale zbog vođenja ratova u Koreji, Vijetnamu i Arapsko-Persijskom zalivu, održavanja mnogobrojnih vojnih baza u inostranstvu, troškova „hladnog rata“ i aktuelnog „rata zvezda“ itd. Jedino će se De Gol i Francuska jednom pobuniti protiv tog „američ-

kog monetarnog imperijalizma". Oni su nešto protiv toga i praktički učinili sredinom šezdesetih godina – zamenom svojih zvaničnih dolarskih potraživanja za američko zlato u Fort Noksu, „uvođenjem u egzistenciju“ zlatne podloge francuskog franka, jačanjem Pariske berze novca i novčanih kapitala, i drugim metodima i sredstvima koji su im stajali na raspolaganju.

Međutim, bilo je to za kratko vreme, bez značajnijeg odjeka u drugim zapadnoevropskim zemljama, i ujedno „labudova pesma“ tog velikog francuskog državnika i nesuđenog „tvorca“ Evrope od Atlantika do Urala.

Ovo podsećanje ne bi bilo potpuno ako se ne bi uzelo u obzir i sovjetsko „otkazivanje“, distanciranje, od tzv. bretonvudskih monetarnih sporazuma iz 1944. godine, njihovo samovoljno isključivanje iz važnih i moćnih međunarodnih finansijskih ustanova, kao što su Međunarodni monetarni fond i Međunarodna banka za obnovu i razvoj (IBRD, i sadašnji uobičajni naziv: Svetska banka), i druge sovjetske korake koji su išli za tim da razbiju svetsko tržište i svetsku privredu – saglasno Staljinovoj čuvenoj dogmi o „dva paralelna svetska tržišta“.

Ahilova peta sovjetske privrede, a docnije i privreda ostalih zemalja „socijalističke zajednice“, jeste napuštanje robne proizvodnje i „igre razmene“, odnosno ukidanje tržišta i njegovih najvažnijih „mehanizama“ i instrumenata. Dakle, gotovo potpuni raskid s procesom stvaranja robne vrednosti i prometnim procesima koji su neizostavna *metafizika*, a ne samo dijalektika, svake ljudske zajednice (društvo) „zahvaćene“ ključnim civilizacijskim procesima.

Dojučerašnje „lagerske“ zemlje evropskog istoka suočene su sada s neminovnošću stvaranja suštinski novih privrednih struktura, privrednih i političkih sistema i službene ekonomske politike.

„Perestrojka“ u SSSR-u, a pre nje ekonomske i političke reforme u Mađarskoj i Poljskoj, pokazale su se kao nešto najteže, najneizvesnije, najrizičnije i najopasnije u politici i političkom životu tih zemalja, odnosno društava. Reč je o *novim počecima* i (bar naizgled) velikim društvenim reformama.

Prenaglašena kontroverznost tih reformi i željenih civilizacijskih preobražaja istočnoevropskih društava jeste, međutim,

nešto najizvesnije i tako reći opipljivo. U tim zemljama nastoje „ubiti epohu“ ultraetatiističke, odnosno staljinističke zatvorenosti prema Zapadu i svetu uopšte. Pomenuta Staljinova krajnje opasna dogma i velika mistifikacija o „dva paralelna svetska tržišta“ našla se u ropotarnici svetske istorije.

Jugoslavija je davno i dramatično doživela tu violentnu dogmu i „podeljenost sveta u dva ekonomska bloka“.

Međutim, nema *jedne* istine o tim procesima i fenomenima. Kao što davno reče Franc Kafka: *istina stalno menja svoje lice!*

Istina o staljinističkom „fenomenu *teskobe*“, prividnoj i stvarnoj izolaciji i sindromu opsednute „crvene tvrđave“, nije nigde tezaursana, nije „gotov novac“, i ne može se, kako Hegel kritički primećuje, jednostavno prenositi iz ruke u ruku. Veoma su složene hermeneutičke situacije i komplikovani filozofsko-naučni metodi pomoću kojih se dospeva do istine o tom ili onom društvenom problemu.

Ponovno (postnepovsko) *uzmicanje* pred *robnom* proizvodnjom i svetskim tržištem počelo je u Sovjetskom Savezu od onog kritičnog istorijskog trenutka kada je Staljin pogrešno procenio i „*odvagao*“ najvažnije ekonomsko-finansijske posledice i moguće društvene zapreke i paroksizme velike svetske krize od 1929. do 1933. godine. Bilo je to ideologijski i geopolitički „fundirano *uzmicanje*“. Odista štetno, „kontraproduktivno“, a na duže svetsko-istorijske staze i *kobno* „uzmičuće biće“ tzv. realnog socijalizma.

NEP
1921
Druga strana Staljinove ključne dileme i alternative: nastaviti NEP (tzv. *nova ekonomska politika* – započeta u proleće 1921. godine) ili se prepustiti vlastitom „uzmičućem“ i „ništećem“ biću ratnokomunističke ekonomike, ranoboljševičkog totalnog razaranja robne proizvodnje, igre razmene, tržišnih mehanizama itd. bila je neka vrsta azijskog načina proizvodnje. Dakle, sve ono što je navedeno kao karakteristični momenti, metodi i instrumenti tzv. naturalizacije celokupnog privrednog života, i uz sve to – „kobna privlačnost“ prozirne (transparentna) privrede i privrednog razvoja za koji nisu potrebni nauka političke ekonomije i mnogobrojne specijalne ekonomske nauke s njihovim metodima, modelima, statistikama, ekonometrijom, „algebrom deviznih kurseva“ i

matematičkom ekonomijom uopšte. Normativne granice raspodele tzv. nacionalnog dohotka dopuštale su permanentnu socijalizaciju nemaštine, na jednom polu sovjetskog društva, i brojne materijalne privilegije, korupciju, političku i drugu moć, na polu zvanom „nomenklatura“, politička birokratija, rentijeri sistema.

KAPITALIZAM NA PONOVNOM CIVILIZACIJSKOM ISPITU

Na Zapadu se u isto vreme događalo svojevrsno uzmicanje kapitala pred „raspojasanošću“ neograničene konkurencije (*laissez faire*), na jednoj, i pred „crvenom“ državom, odnosno dirizmom (totalna državna regulacija), na drugoj strani. Na delu je bila Zapadna „perestrojka“ – bez presedana u povesti zapadne buržoaske civilizacije. Njeni glavni inspiratori, teoretičari, protagonisti, a u izvesnom smislu i „arhitekti“, neimari, bili su Džon Majnard Kejnz i Jozef Šumpeter.

Oni su, zajedno s Franklinom Ruzveltom i još nekim kompetentnim političarima i državnicima Zapada, „pravili epohu“ državnog kapitalizma, stvarali istoriju koja je značila „celinu bića“ kapitalizma koje se neprestano menja zahvaljujući fascinantnom „otvorenom *akcionom* prostoru kruga celine pribora“ (Hajdegerova „formula“), tj. ta „celina bića“ savremenog kapitalizma dobija najvažnije impulse i potencije iz tehnologije materijalne proizvodnje i ekonomije tehnoloških promena, na jednoj, i iz svetske bankarsko-berzanske delatnosti, na drugoj strani.

Parafrizirajući Martina Hajdegera (Heidegger), možemo i u ovom kontekstu postaviti izvesna relevantna pitanja filozofsko-naučnog karaktera: a) kako valja odrediti karakter navedenih svetsko-istorijskih događanja; b) da li su ta događanja samo nekakav sled različitih procesa svetske robne proizvodnje, svetskog tržišta, tehnologije materijalne i duhovne proizvodnje, itd., neko naizmenično iskršavanje i iščezavanje izvesnih društvenih zbivanja; c) na koji način to događanje istorije pripada i samom čoveku, delatnim subjektima; d) da li neka određenja i potencije delatnih ljudi – „stvaralaca istorije“ – postoje i pre tih i takvih društvenih promena, da bi potom „zgodimice dospeli“ u istoriju državnog kapitalizma, nascentnog socijalizma itd., e) *postaje* li čovek istorijskim sub-

jektom tek putem i metodima neprestanog prepletanja s najvažnijim društvenim okolnostima i zbivanjima, ili on, njegov „bitak“ i „tubitak“, njegov stvarni i prividni položaj u savremenom svetu, bivaju, pre svega, *konstituisani i određeni* putem – događanja naroda“, delovanjem ekonomskih zakona, tendencijama i fenomenima mikroelektronike i ekonomije tehnoloških promena i slično.

Postavljena pitanja imaju smisao i društvenu važnost tek ako i ukoliko su postavljena u društvu koje egzistira na „svetskom zemljištu robne proizvodnje“ i unutar svetskog tržišta. Dakle, samo u društvu koje ima posla i s dijalektikom i s metafizikom navedenih civilizacijskih i opštečovečanskih „stvari“ (tekovina). Zakonita podela ekonomskog života takvih društava na tzv. ezoterički i egzoterički svet – zakonito uključuje i svu silesiju *iracionalnih* ekonomskih odnosa i oblika (kao što su: najamnina, odnosno cena rada, kamate, devizni kursevi itd.), u kojima se rezimiraju i praktički postavljaju i realno deluju oni najskriveniji ekonomski odnosi i procesi (proizvodnja vrednosti, procesiranje robne vrednosti, kapitalizacija dela viška vrednosti ili profita na nivou i u okviru reproduktivnog preduzeća itd.).

Ako su „ruski um“ i „marksistički um“ išli „ruku pod ruku“ u procesima „izgradnje socijalizma“ i stvaranja „crvene imperije“, onda su „američki genije“ i anglosaksonski pragmatizam i empirizam koji „metafizicira“ najzaslužniji za mehaničku tehnologiju i masovnu industrijsku proizvodnju, za atomske, nuklearne i neutronske bombe, „čiste“ i „inteligentne“ bombe, za savremeni simbolički i apstraktni novac u svetskim razmerama, a radi vlastitih „nacionalnih“ (pretežno angloamerički) interesa i pretenzija vladanja svetom, za „novi svetski poredak“ u kojem zemlje Zapada i Japana streme zvezdama, beskrajnim prostranstvima kosmosa (u metaforičkom i doslovnom značenju), a mnoge tzv. zemlje u razvoju odavno se nalaze na putevima očaja, agonije i definitivnog propadanja i nestajanja s lica Zemlje. Nestaju, ili će u dogledno vreme iščeznuti kao države i kao nacije, narodi, etničke grupe, plemena itd. Taj „civilizacijski bilans“ i kontrapunktiranje mogu se nastaviti u nedogled. Ali, ipak samo do onog za Zapad božanskog trenutka kada će cela Zemlja imati samo jednu geopolitičku stranu: *Zapad i angloamerički način života!*

Izgleda da predsednik Džordž Buš i njegovi savetnici, najbliži saradnici, obaveštajci, propagandisti i generali imaju tu i takvu viziju, i samo tu zvezdu vodilju. Reganov „rat zvezda“ i Bušova „Pustinjska oluja“ s najrazornijim oružjima i mikroelektronikom, holografijom i „holo/cad system“ u njenom središtu – samo su uvertira za taj njihov „najbolji svet među svetovima“.

Vrhunskom holografskom tehnikom popravljali su američki i britanski ratni piloti slike ciljeva u Kuvajtu i Iraku na koje su se obrušavali sa svojim smrtonosnim tovarima. Istu tehniku „ažurnog poboljšavanja“ koriste i njihovi vrhovni komandanti i drugi oficijali kada izučavaju vlastitu globalnu sliku savremenog „sveta nacija“, i kada „usavršavaju“ scenarije i metode za „novi svetski poredak“.

„Sve bilo je muzika“, glasi naslov jedne zabavne pesme. „Sve bilo je holografija“ i kolosalna „video-igra“ – saopštavali su ratni izveštaji upućeni Džordžu Bušu i zapadnoj javnosti sa ratišta u Kuvajtu i Iraku.

Holografski sistemi, laserske tehnologije, tzv. veštačka inteligencija, roboti itd. jesu visovi novih uveliko sofisticiranih proizvodnih i duhovnih snaga društva, pa i celoga čovečanstva. Veliko je zlo, prava planetarna katastrofa i tragedija ljudskog roda što oni više služe svrhama i razlozima ratovanja, razaranja, osvajanja i samoporobljavanja, nego za istinske civilizacijske i ljudske, odnosno opštečovečanske svrhe.

„Peščana oluja“ koštala je više desetina milijardi dolara. Tačne računice će uslediti naknadno, ali je sigurno da je đavolska krivulja direktnih i indirektnih troškova rata dostigla neslućene visine. Prepoznatljiva su obmanjivanja i samoobmanjivanja da će „rat u Zalivu“, navodno, preduprediti oštru privrednu recesiju, koja se kao Damoklov mač nadnela nad Zapadom i celim svetom, a osobito nad Sjedinjenim Američkim Državama i Velikom Britanijom.

Postoji srazmerno uska granica i sasvim redukovane sfere ili fragmenti ekonomskog života savremenih društava – unutar kojih rat (ratovanje) donosi i izvesne ekonomske koristi, pozitivne „ekonomske efekte“. Reč je i o efektima analognim onim iz realizacije Kejnzove preporuke „kopanja rupe“, ili efektima tzv. političkih fabrika u našoj i drugim socijalističkim zemljama, efektima američkih „belih slonova“ i drugih antirecesivnih mera i metoda službene ekonomske politike.

Međutim, *taj* rat nije bio video-igra, već drama u kojoj su nepovratno, i bez ikakvog ekonomskog ekvivalenta, nestale, bivale razorene, i najmodernije proizvodne snage srednjostočnog regiona (velike rafinerije nafte, naftovodi, infrastruktura, privredna transportna sredstva i komunikacije itd.), narušena i najopasnije ugrožena životna sredina tog regiona i cele planete (u tzv. ekološkom terorizmu zdušno su učestvovalе obe strane, ali i „ekološki teroristi“ iz drugih zemalja, na primer, mnogobrojne multinacionalne korporacije i industrije Zapada, Japana itd.). Zbog svega toga, apsurdno je stavljati ih na nekakvu svetsku vagu i izračunavati njihove „pojedinačne doprinose“ tom apsolutno anticivilizacijskom, varvarskom i samoubilačkom razaranju planete.

Pokazuje se, i sve će se više pokazivati, da Zapad *nije* u stanju da obavlja zbiljsku koordinaciju razvoja u različitim „sektorima“, odnosno oblastima života savremenih društava i čovečanstva u celosti, a kamoli da stvarno, dugoročno, i civilizacijski upravlja razvitkom celokupnog čovečanstva i održava ekološku ravnotežu planete. Još manje su za tako nešto sposobne Sjedinjene Američke Države – same ili uz asistenciju „gordog Albiona“.

Najvažniji „kapitalistički rezultati“ zapadne civilizacije izazivaju, stoga, raznorodne utiske: divljenje i užasavanje svih onih koji su njeno „nekapitalističko okruženje“, „puki objekt njenih metoda i oblika „pacifikacije“, „disciplinovanja“, tj. svake vrste misionarstva i podjarmljivanja.

Mnogi narodi na istoku i jugu planete davno su iskusili zapadnjačke „utilitarne ideje o izgrađivanju jednog boljeg čovečanstva“. Upoznali su i shvatili „tipično kapitalističko oduševljenje za *efikasnost i usluge* tržišne ekonomije i njenih najvažnijih mehanizama“. Shvatili su da buržoazija na Zapadu uzgaja *materijalistički monizam* i da hipostazira ekonomsku korisnost – vazda u gizdavom ruhu tzv. slobodnog mišljenja, „neotuđivih“ ljudskih prava i sloboda, „države blagostanja“, „vladavine prava“, i drugog.

„Kapitalistička civilizacija je racionalistička i 'antiherojska'“, kaže Šumpeter. Njena ideologija je, navodno, antiratnička i antiosvetnička, osim u „slučajevima“ takvih „diktatorskih režima“ koji direktno ugrožavaju njene vitalne ekonomske interese, pozicije i pretenzije u savremenom svetu.

Šumpeter je u tom svom delu koje „čini epohu“ u razvitku naučne misli o kapitalizmu i socijalizmu – u izvesnom smislu *denuncirao* anglosaksonski svet. Taj svet teži ka praktičnim preporukama. Ljudi u njemu previše planiraju, *a premalo misle!* Ne vole kada su *prinudjeni* da razmišljaju! Mrze sve ono i one što ih *prinudavaju* na razmišljanje – mada upravo kritičko (naučno) razmišljanje o ovom ili onom problemu može dovesti do značajne i najveće uštede u vremenu. A upravo je taj svet lansirao krilaticu „vreme je novac“!

Mrzeli su Englezi, poglavito engleski profesori filozofije, i samog Hegela i „njegovu“ dijalektiku. Kenet Galbrajt tu njihovu gotovo detinjastu mržnju i nesklonost dijalektičkom mišljenju ilustruje jednom zgodnom anegdotom o dvojici engleskih profesora filozofije u svojoj knjizi *Doba neizvesnosti*. Ta dvojica profesora su se u vreme drugog svetskog rata jedne noći obreli na jednom pomoćnom aerodromu – u velikom iščekivanju „hegelijanaca“ da se padobranima spuste na tlo Velike Britanije. Silno su bili razočarani što nije došlo do invazije sa strane nacističke avijacije, jer bi to bila prilika da se s „hegelijancima“ makar fizički razračunaju.

Isto tako, angloamerički intelektualci su negodovali zbog Marksovih dijalektičkih „zavrtanja“ i predviđanja propasti kapitalizma (što nipošto nije podrazumevalo i propast zapadne civilizacije, propast Zapada; naprotiv!), žestili su se na Lenjina, Staljina, „crvene Azijate“ – sve dok im nije „žestoko zagustilo“ u njihovim odnosima s Hitlerovim Rajhom i ostalim „silama osovine“, protestuju neprestano što tamo neki primitivni slovenski narodi eksperimentišu i petljaju sa „demokratskim socijalizmom“, što zemlje u razvoju stvaraju nekakav „pokret nesvrstanih“, što se zalažu za „novi međunarodni ekonomski poredak“ s pravičnijim uslovima razmene unutar svetskog tržišta, što zemlje OPEC-a stavljaju ruke na izvore petroleja i hoće da značajnije utiču na formiranje cena nafte i njenih najvažnijih derivata itd.

I „povrh svega toga navrzao“ im se Sadam Husein, krajnje uznemirila i ražestila iračka aneksija Kuvajta. Za njih je dara prevršila svaku meru! Sadama Huseina i njegov režim trebalo je „pod hitno“ *eksterminirati*, iračku ratnu mašinu totalno uništiti, razoriti iračke industrijske potencijale i celokupnu privrednu infrastrukturu – kad već „nije uputno“ (osobito ne

pod zastavama Ujedinjenih nacija i s dvanaest rezolucija Saveta bezbednosti u svome političko-propagandnom portfelju) tamo baciti neutronske („čiste“) bombe ili/i neko drugo sredstvo koje ubija ljude, a ne oštećuje zgrade, puteve, mašine, opremu i ostale elemente fizičkog kapitala.

Zaista bi ova mala planeta bila nesravnjivo lepša i „uljuđenija“ kada bi na njoj živeli, i sa nje se u kosmos otiskivali, samo ljudi i nacije koji nepodeljeno pripadaju *zapadnoj civilizaciji*! „Ostali“ nisu vredni ni kao robovi, još manje kao geopolitički sateliti, „marginalci“, „intermundijalci“... Treba ih sve nekako potamaniti! Neka nestanu sa lica Zemlje poput tolikih egzotičnih životinjskih i biljnih vrsta! Zapadu više nije potrebna ta vrsta genetskog materijala, nisu mu potrebni „ruski um“, „dijalektičke mudrolije“, „marksističke hilijastičke zavrzlake i floskule“, islamska i starohrišćanska duhovnost.

Da navedeni evrocentrizam i zapadne (zapadnjačke) pretenzije vladanja svetom mogu imati i takve đavolske posledice govore ne samo inicijalna zamisao stvaranja neutronske bombe i tzv. taktičkog atomskog oružja već i jedno davnašnje veliko priznanje Adama Smita u njegovoj *Teoriji moralnih osećaja*: „Pretpostavimo da veliko Kinesko carstvo sa *milijardama* svojih stanovnika *odjednom proguta zemljotres*. I razmislimo kako bi neko ljudsko biće u Evropi reagovalo kad bi saznalo za takvu strahovitu nesreću. Ono bi *setno* razmišljalo o *prolaznosti* ljudskog života. A kad bi sva ta lepa filozofiranja *prošla* i svi ti humani osećaji bili lepo izraženi, čovek bi *produžio da ide za svojim poslom*, da živi, da se odmara ili provodi isto onako *ležerno i mirno* kao da se ništa od svega nije desilo. Najmanja nesreća koja bi njega *lično* zadesila, izazvala bi mnogo *veći* poremećaj“.

Tako je o čovekovoj *egocentričnosti* unutar zapadne civilizacije govorio taj mudri Škotlandanin pre više od dve stotine godina, a mi sada slušamo bajke o neotudivim ljudskim pravima i slobodama, pravnoj državi, demokratiji, tržišnoj ekonomiji, neprolaznosti i najvećoj mogućoj efikasnosti i racionalnosti kapitalizma itd. – koje nam opet dolaze sa Zapada.

Izgleda da angloameričkom svetu uskoro neće biti potrebna ni mudrost antičke Grčke i drevnih dalekoistočnih

civilizacija. Svu svoju mudrost i intelektualne potencije potrebne za permanentna osvajanja kosmosa ima – materijalizovane i prilično dobro osigurane – u svojim elektronskim računarima i robotima, u svojim „bankama podataka“, hardverskim i softverskim strukturama, u svojoj „veštačkoj inteligenciji“, u totalnoj robotici i automatizaciji svih vitalnih procesa i funkcija te jedine „prave“ *kosmičke* civilizacije. „Vanzemaljci“ svih vrsta i boja – berite kožu na šiljak!

A šta „mi“ Južni Sloveni i ostali na ovim geopolitičkim prostorima možemo realno očekivati u bliskoj budućnosti ukoliko se ostvari ta vizija i strategija Zapada.

„Veliki realisti“, a i ptice zloslutnice iz „naših redova“, smatraju da se Džordž Buš ne šali kada govori o putevima, metodima i oblicima ostvarenja „novog svetskog poretka“. Ovi bi trebalo da stupe u egzistenciju odmah pošto se uspešno „završio posao“ sa Sadamom Huseinom i Irakom. Prevedena na jezik koji gotovo svako u nas može da razume, ta Bušova poruka za nas znači sledeće: „totalni povratak u kapitalizam“, *brzu* privatizaciju tzv. društvene svojine (uputstva i formule za to su nam već dali Džefri Saks i drugi), nesputano privatno preduzetništvo, „kompletnu“ tržišnu ekonomiju, „pravnu državu“, ljudska prava i slobode po uzoru na anglosaksonski svet, ulazak u NATO (zlu ne trebalo!), i mnogo toga na područjima kulture i procesa obrazovanja – bliže angloameričkim „uzorima“ i iskustvima nego nemačkim, švedskim ili japanskim obrascima, modelima, iskustvima.

Indikativna je i poučna Bušova „poruka naciji“ za 1991. godinu. Ostavljajući po strani njegov veliki dramski zalet, njegove „najvažnije retoričke uzlete“, a i invektive i pretnje zbog „rata u Zalivu“ i „usporavanja“ i „blokada“ započetog detanta – upućene na adrese nekih arapskih lidera, Mihaila Gorbačova, vojnog establišmenta i vrha tzv. imperije zla, i ko zna na koje sve druge adrese u „necivilizovanom ostatku“ sveta, preostaju njegova uverenja da u SAD i na Zapadu uopšte neće biti recesije, da je američka ekonomika na izuzetno zdravim temeljima, i reprezentativna poenta cele te njegove poruke: „*jedino* Sjedinjene Američke Države (zaboravio je na trenutak Veliku Britaniju!) među svim zemljama sveta imaju *moralnu osnovu* i snagu (čitaj: kolosalne oružane snage, rezervnu valutu № 1, mnogobrojne matice transnacio-

nalnih korporacija, neke ključne tehnologije u oblasti mikroelektronike i moćnu poljoprivredu – primedba Ž.R.) da ponesu teret tog (svetskog) *liderstva*“!

Da li „etički imperijalizam“ angloameričkih lidera i establišmenata ne zna za granice? Ako u razređenim sferama službene propagande i vojnostrateških aspiracija nema neprelaznih granica („tu“ su, izgleda, svi angloamerički oficijali postali *dijalektičari*: svaka granica je data da bi bila prekoračena!), stvarne granice su ipak postavljene u nižim slojevima angloameričkog „svetog saveza“. A to su: alarmantni budžetski deficiti, uveliko prevaziđena energetska politika, brz i zastrašujući porast ekoloških problema, neprilike u zdravstvu, procesima obrazovanja itd., uznemirujući porast kriminala svih vrsta, upotreba droge itd. To su njihove „slike Dorijana Greja“, druga strana medalja tih „svetskih lidera“.

Pomenuta „poruka naciji“ sadrži i eksplicitne i implicitne poruke i stavove prema „ostatku“ sveta, najširoj međunarodnoj javnosti. Ona se fantastično brzo rasprostrla diljem Zemljinog šara – posredstvom moćnih televizijskih mreža i ostalih sredstava informisanja.

Stvaraoci tzv. novog svetskog poretka trebalo bi da najbolje znaju granice, skrivene greške i unutrašnje opasnosti tog svog „planetarnog dela“, novih „svetskih poslova“. Međutim, alfu i omegu tog njihovog dela sačinjavaju ekonomsko-tehnološki, finansijski i drugi interesi i vrednosti zapadne civilizacije *plus* prošireni, revitalizovani i „višedimenzionalni“ NATO-pakt kao „super-garant“ i „ovaploćenje“ bezbednosti u savremenom „svetu nacija“.

U pomenutoj poruci i njoj odgovarajućim scenarijima i metodima upravljanja „svetom nacija“ nema ni mrvice od pacifističkog, mirotvoračkog, zaveštanja Erazma Rotterdamskog, a ima mnogo toga što podseća na matematički jasna i egzaktna uputstva Nikola Makijavelija u pogledu „politike bezobzirne sile i uspeha“. „Moć i razvijanje moći“ angloameričkog sveta i Zapada uopšte, a ne neka apstraktna, tj. rđavo metafizička, pravednost i „slobode“ u međunarodnim odnosima, leže u osnovi pomenutog „novog svetskog poretka“.

Takozvani treći svet ne može i neće pristati na taj i takav *diktat i metod vladanja* angloameričkog sveta.

Mnoge zemlje „trećeg sveta“ više teže, stvarno naginju, erazmovskoj „čovečanskoj politici sporazumevanja“ i stvarnoj

i relativno pravičnoj ekonomsko-tehnološkoj, finansijskoj, kulturnoj itd. saradnji sa zemljama Zapada, na jednoj, i s Japanom, na drugoj strani, nego makijavelističkoj filozofiji i strategiji tzv. svetskih poslova i politici egoističkog „iskorišćavanja svake prilike“, realizaciji proširivanja tzv. sfera uticaja, nastojanju da se praktički dosegnu (za svoje nacije, klase i ljude) „najdostupnije mere koristi i prevlasti“, itd.

Oficijali iz Vašingtona i Londona su, uprkos svemu, postali prozirni kao meduze. Njihovoj političkoj konspiraciji i tajnoj diplomatiji ne mogu danas mnogo pomoći ni tzv. *nova neprozirnost* kapitalizma i skriveni i uveliko sofistikovani metodi i fenomeni svekolikog ekonomskog ratovanja i ratne ekonomije. Njihova persejevka maglena kapa i propagandističko – moralizatorski pogon pomoću kojih nastoje da sakriju vlastite geostrateške zamisli i aspiracije i pretenzije *vladanja svetom* više smetaju njima u *njihovim* analizama, proračunavanju, tzv. operacionalizaciji različitih scenarija i metoda vladanja savremenim „svetom nacija“, celom planetom, pa čak i „dohvatljivim“ kosmosom, nego što ljude i nacije iz tzv. trećeg sveta i „nesvrstanih“ zemalja stavlja u prividni položaj „varvara“ i „divljaka“ koji treba da se neprestano dive i ushićuju zapadnjačkim idejama, formulama i metodima međunarodnog trgovanja, transfera tehnologije, bankarsko-berzanske transmutacije „sveta nacija“ po meri anglosaksonskog sveta, a i drugim dimenzijama i fenomenima zapadnjačkog načina života i metoda vladanja svetom.

U Sovjetskom Savezu su u toku veoma žive diskusije o stvarnom karakteru, skrivenim dimenzijama i implikacijama upravo završnog „jenkijevskog mikroelektronskog rata“ na Srednjem istoku. Ovde je dovoljno pomenuti jedno krajnje ozbiljno upozorenje da se SAD, odnosno angloamerički svet ili Zapad uopšte, mogu naći u situaciji (dijaboličnom iskušenju?) da svoje vojno-tehnološke mogućnosti stvaranja „sistema sposobnih da nanesu obezoružavajući prvi udar“ po sovjetskim lansirnim rampama za interkontinentalne rakete – *pretvore u realnost!?*

Zbog svega toga, angloamerički lideri i njihovi savetnici za geostrateška pitanja bi trebalo da i sami pomisle na tu činjenicu da su uveliko „*pročitani*“. A zapravo su se i sami razotkrili, razgolitili. Nama u „ostatku“ sveta nije potreban onaj dečak iz basne da uzvikne: car je go!

Nastave li tako, nećemo reći za sledećih nekoliko decenija, već u narednih nekoliko godina – učiniće *svima*, što znači i njima samima, njihovim narodima, njihovim zemljama, zapadnom svetu, *nepopravljiva zla*. Načiniće od ove male „tragično usamljene“, a ipak fascinantne i još lepe planete – *totalan pakao*. Biće to gori pakao od onog iz Danteove „Božanstvene komedije“. Živi će odista pozavideti mrtvima, i neće biti prilike da se ponovo kaže: „Zaustavite planetu – hoću da siđem!“

MEĐUZAVISNOSTI VOJNIH I EKONOMSKIH SNAGA

Pol Kenedi (Paul Kennedy), engleski istoričar, raspravlja o *dijalektici* između invencije (stvaralaštva u oblastima tzv. vojnih tehnologija i unutar vojnoindustrijskog kompleksa – prim Ž.R.) i vojnih sukoba“. U svojoj nedavno publikovanoj knjizi *Uspón i pad velikih sila* (*The Rise and Fall of the Great Powers*) naglašava, s razlogom, interakciju (feed-back) između vojnih i ekonomskih snaga. Emfatično zaključuje: „Postoji *konstantna dijalektika* između rata i tehnologije“.

Međutim, propustio je da ukaže na svetsko tržište, međunarodnu trgovinu u ranijim epohama, i na ekonomiju tehnoloških promena. Tek svetsko tržište i navedena ekonomija prišteđuju vreme čovečanstvu (civilizaciji, civilizacijama) oko tih vojnih (ratne) stvari i tehničkih pronalazaka i mnogih metoda tehnološkog rada – ma gde se oni začinjali i reprodukovali. Štaviše, samo svetsko tržište i specifična ekonomija tehnoloških promena omogućuju radijalno, lančano i drugačije *rasprostiranje* tehničko-tehnoloških pronalazaka, elemenata *know-howa* i metoda tehnološkog rada. To i takvo rasprostiranje ili „difuzija“ novih tehnologija ujedno su put i način *osiguranja* tehničkih pronalazaka od kakvih prirodnih i društvenih razaranja i katastrofa. I to u najvišem mogućem stepenu i, praktički, bez alternativnog rešenja.

Pre pojave međunarodne trgovine i trgovačkih naroda (Feničani, Haldejci, Ertrurci, Stari Grci i Rimljani itd.) svaki kraj (lokalitet), odnosno svako posebno pleme, etnička grupa, ljudska zajednica, morali su, svako za sebe, i stalno iznova, stvarati svoja oruđa, oružja, tehnologije, metode tehnološkog

rada. Sporadični udesi „bitka“ ili „bića“ tehnologije materijalne proizvodnje i ratne tehnike, a osobito ratovi i prirodne katastrofe, razarali su materijalne i duhovne proizvodne snage starih ljudskih zajednica.

Istorija staroga sveta i moderna arheološka istraživanja pružaju nebrojena svedočanstva i dokaze o tim i takvim udesima tehničkih pronalazaka i proizvodnih snaga.

„Hazarska“ (zlosrećna) povest Feničana, Haldejaca, Ertruraca i drugih trgovačko-manufakturnih naroda, na jednoj, i istorija osvajачkih pohoda Aleksandra Makedonskog i drugih velikih vojskovođa staroga sveta, na drugoj strani, svaka na svoj način, svedoče o nedovoljnoj ili, pak, krhkoj i efemernoj osiguranosti različitih tehničkih pronalazaka i proizvodnih snaga.

Tek *kritička istorija tehnologije* pruža verodostojne i relativno potpune informacije i ocene o međuzavisnostima rata (ratovanja), tehnologije materijalne proizvodnje, privrednog života ljudskih zajednica (nacija), međunarodne trgovine tehničkim pronalascima, oruđima i oružjima, i savremenog veoma razvijenog i uveliko sofistikovanoг transfera „civilnih“ i vojnih tehnologija.

Međunarodna trgovina, svetska berzanska delatnost, tzv. ekonomija profita i moderni „kazino-kapitalizam“ kretali su se i razvijali u velikim povezanostima s tzv. vojnoindustrijskim kompleksima i ratnom ekonomikom uopšte.

I protekli rat na Srednjem istoku apsolutno ne bi mogao biti onako sistematski i minuciozno pripremljen i izveden da nisu delovale te zakonitosti i bitno reverzibilni ekonomsko-tehnološki i finansijski procesi.

Supersile i mnoge druge industrijalizovane zemlje permanentno isporučuju (kao robu izvoze) oružja u zemlje Bliskog i Srednjeg istoka, i na tome veoma dobro zarađuju. Nastaviće s tom opskurnom i potencijalno opasnom trgovinom i posle ovog rata. Dalje će razvijati metode i oblike trgovanja oružjem i učiniti sve što je u njihovoj moći da „unaprede“ tzv. multipolarnost borbe mnogobrojnih koncerna i njihovih matičnih zemalja za uticaj, relativne pozicije i dominaciju u tim politički neuralgičnim i energetski važnim geopolitičkim prostorima.

Tendencija stvaranja „regionalnih velesila“ dobija nove marcijalističke impulse. Ratna „čorba“ će tu biti još gušća.

Naravno, posle ovoga rata biće mnogo posla i za neimare, za mnogobrojna građevinska preduzeća sa Zapada, a i za proizvođače mašina i najrazličitije opreme za industriju, poljoprivredu, veliki saobraćaj itd. Lavovski deo tih poslova i isporuka pripašće firmama zapadnih zemalja koje su učestvovala u ratnim operacijama. Posle „Pustinjske oluje“ tamo će padati zlatna kiša monsunskog trajanja. Među skupljačima zlatne kiše možda će se naći i poneko preduzeće iz naše zemlje.

ULOGA VELIKE BRITANIJE U RATU NA SREDNJEM ISTOKU

Zahvaljujući „ratu u Zalivu“, Velika Britanija se „našla“ u najtešnjem savezu sa SAD. Taj savez, odnosno obnavljanje ratnog saveza iz dva svetska rata, između te dve zemlje angloameričkog sveta ima hiljadostruko veći geopolitički značaj od inače impresivnog učešća engleskih oružanih snaga u „Pustinjskoj oluji“.

Neophodno je baciti makar letimičan pogled na istoriju Velike Britanije da bi se koliko-toliko mogli razumeti sadašnja engleska ratnička živost, trijumfalizam i velika očekivanja u pogledu političkih, ekonomsko-finansijskih, tehnoloških i drugih posledica toga rata.

Izlažemo tezu komplementarnu malopredašnjim tezama: Velika Britanija je kolevka angloameričkog kapitalizma, specifične anglosaksonske civilizacije s „amerikanskim primesama“ i angloameričkih pretenzija i metoda *vladanja svetom*.

Sve je na tom „stešnjenom ostrvu“ podređeno ratnim stvarima i ekspanzionizmu. Čak i slavni engleski parlamentarizam (po mnogo čemu i sada paradigmatičan za mnogobrojne zemlje), strastvene, ali i džentlmenске stranačke borbe, procesi obrazovanja i nacionalna kultura uopšte, a da i ne uzmemo u obzir instituciju engleske *krune*, specifičnu državnu političku vlast, prvu industrijsku revoluciju rođenu u Velikoj Britaniji i druge veoma moćne činioce i elastične društvene potencije, imali su, i još imaju, to marcijalističko i osvajačko određenje i konotaciju.

Parlament u Velikoj Britaniji apsolutno ne bi bio onda i onako oformljen, i ne bi stekao izvesnu specifičnu društvenu

težinu i doživio neravnomeran i buran razvitak da engleski kraljevi – osvajači tuđih teritorija, prirodnih resursa i društvenih bogatstava – nisu već u zametnom obliku Parlamenta imali *materijalnu podršku* i izvesnu institucionalnu formu ekonomskog načina egzistencije krune i oružanih snaga.

Kraljev (krunski) ekonomski egoizam i javno blagostanje Velike Britanije kretali su se na istoj toj ekspanzionističkoj talasnoj dužini. Njihova parlamentarna demokratija (do koje se stiglo brojnim građanskim ratovima i rekama krvi) nosi na sebi neizbrisive pečate britanskog imperijalnog sistema vladavine, i njemu je bitno podređena. Čak i u doba Kromvelove „republike“ ta „dijalektička konstanta“ britanske spoljne politike nije ispuštana iz ruku njenih lidera i celokupnog establišmenta Velike Britanije.

„Partijski duh“ engleskog parlamentarizma „pruža pokretnu snagu celom mehanizmu engleske vladavine“, tvrdi Frederik Osten Og (Frederic Austin Ogg) u opsežnoj i kritički intoniranoj studiji *English Government and Politics*, publikovanoj 1926. godine.

Političke ustanove Velike Britanije imale su, i imaju, presudan značaj u stvaranju angloameričke civilizacije i angloameričkih puteva, metoda i instrumenata vladanja „svetom nacijom“.

Velika Britanija, SAD, Kanada, Australija, Novi Zeland i Južnoafrička Unija čine geopolitički prostor u kojem dominiraju angloamerička vrsta kapitalizma, engleski jezik, anglosaksonska *common law* grana uvek živog rimskog prava, elegantne i ujedljive norme anglosaksonskog međunarodnog finansijskog prava i arbitražnog sudstva itd. Čak i originalni sistem državne političke vlasti u SAD ima duboke i najdublje korene u engleskoj političko-državotvornoj praksi i tradiciji.

Veoma stara i za ceo svet paradigmatična dvodomna organizacija engleskog parlamenta ponikla je „silom društvenih i ekonomskih prilika“, i tek pošto *crkva kao celina* nije uspela da zagospodari životom i institucijama cele Britanije.

„Rat u Zalivu“ još nije ni bio završen, a Velika Britanija je već ispostavila račune raznim državama – neprestano naduvavajući troškove svog vojnog angažovanja. Ona je članica Evropske zajednice i, ujedno, most koji spaja SAD s tom zajednicom.

Međutim, iskustva EEZ s Velikom Britanijom ne potvrđuju tu tvrdnju. Osim u suprotnom, negativnom smislu. Naime, Velika Britanija je od samog početka „remetilački faktor“ u zajedničkoj agrarnoj politici, tzv. zelenoj Evropi, a direktno rastvorno deluje i povremeno blokira proces pretvaranja „ekija“ u jedinstvenu valutu.

I to je Velika Britanija! „Nelogična zemlja“ – po vlastitom priznanju.

Velika Britanija drži distancu prema Nemačkoj, Francuskoj i drugim „doktrinarnim“ zemljama. „Englezi nisu logični“, skloni su raznim „devijacijama“ i eskapadama, mrze dijalektiku i hegelijance, i u čudu se čude što se „kontinentalci“ mazohistički *muče logikom!* Englezi ne pristaju na takvo samomučenje i zaludo i „zaumno“ gubljenje nacionalne energije. Oni žele da sačuvaju funtu sterlinga i velike komparativne prednosti londonskog tržišta evrodolara i petrodolara.

Međutim, monetarna unija nije poslednja prepreka koju treba da savladaju dvanaest zemalja EEZ. Predstoji im da premoste razlike između *cod civil* i *common law* grana uvek živog i relevantnog rimskog privatnog prava.

Prepreka se, s obzirom na „nelogičnost“ Anglosaksonaca i „doktrinarnost“ i „robovanje logici“ kontinentalnih Evropljana, može u praksi pokazati nepremostivom. A i to će imati refleks u geopolitici, tj. u budućim odnosima snaga u Evropi i svetu uopšte.

Zaključna razmatranja

Najtvrdokorniji i, ujedno, veoma moćni zastupnici „nesputanog“ kapitalizma na Zapadu i tzv. realnog (zašto ne i *ratnog*?!) socijalizma u SSSR-u, Kini i drugde, i dalje se nalaze u poziciji uzajamnog *non possumus*.

Navedena formula više ne priliči ni Rimskoj kuriji. Ne bar od istorijskog trenutka kada je papa Jovan Pavle održao onaj fascinant i inspirativan govor na zasedanju Ujedinjenih nacija u Palati na Ist Riveru, 3. oktobra 1979. godine. On tada *nije* rekao „ne možemo“, odnosno odbacujemo rasprave o opasnostima *alijenacije*, zahteve i *prava* zemalja u razvoju za „pravednijom distribucijom materijalnih dobara“, zahteve humanih i umnih ljudi da se izvede „veliki zaokret civilizacije“

u smislu „premošćavanja jaza (sukoba) između materijalnog i duhovnog“, i slično.

„Jedno je ideologija koja je vodila Marksa, a drugo je Marksova *analiza društva*. Ta analiza je *strogo naučna*, i korisna za rešavanje problema, pa je mi prihvatamo“. Tako je govorio taj umni i nepatvoreno hrišćanski i ekumenski nadahnuti papa, čiji je pontifikat trajao veoma kratko.

Supersile su, zahvaljujući Mihailu Gorbačovu i Ronaldu Reganu, donekle prevazišle tu violentnu političku formulu. Detant je počeo prilično uspešno. Neki su tada govorili – „spektakularno“. Međutim, svaki početak je težak, a praktično i idejno-političko prevazilaženje tog „spektakularnog“ početka detanta – još teže!

Samiti... Ugovori o procesima razoružanja i fizičkom uništenju nekih oružja... Povlačenje Sovjetskog Saveza iz Avganistana... „Perestrojka“ kao kruna dela političke konspiracije i njeno „uvođenje u egzistenciju“ sa partijsko-političkog vrha zemlje... „Novo mišljenje“... Različite reforme u drugim socijalističkim zemljama... „Događanje naroda“ ili domino-efekat u procesima rušenja diktatorskih režima u Bugarskoj, Rumuniji, Istočnoj Nemačkoj i drugde...

Rušenje Berlinskog zida... Jedinstvena i velika Nemačka: obećavajuća zemlja zbog tog iznenadnog „poklona svetske istorije“ (kako je ujedinjenje Nemačke komentarisao predsednik Vajczeker), zbog njene u izvesnom smislu originalne, odnosno specifične i uveliko obećavajuće „socijalne tržišne ekonomije“ i, u isti mah, zbog toga što potencijalno može da bude za nekog ili nešto opasna itd.

Međutim, postoji i druga strana medalje zvane detant: „perestrojka“ zapinje iz mnogih razloga. Sada se uveliko raspaljuju nacionalističke strasti, a na delu su tzv. međunacionalni ili, pak, međuetnički sukobi. Zapravo, sukobi tzv. nacionalnih država i državica u njihovom nastajanju. I to ne samo u Sovjetskom Savezu.

Velike angloameričke obaveštajne službe već nekoliko decenija pritiskuju jednu od najosetljivijih i neuralgičnih tačaka „crvene imperije“ i, donedavno, njenog „socijalističkog lagera“ i vojno-političkog pakta. Reč je o tzv. međunacionalnim odnosima i napetostima, protivurečnostima i sukobima među nacijama unutar „imperije“ i „lagera“, odnosno pakta.

Stvarna dispozicija za te i takve napetosti i sukobe unutar „realnog socijalizma“ i stare političke formule: „potpuni nacionalni suverenitet“, „nacija-država“, „nacionalne ekonomije“, „pravo naroda na samoopredeljenje i otepljenje“ (od neke državne tvorevine, od konkretnog oblika federalnog ustrojstva neke države) uzajamno se dopunjuju, ukrštaju i „kombinuju“. Pomenute formule i spirituelni scenariji i metodi „velikog zaokreta“ na neuralgičnoj relaciji „nacionalno“ – „klasno“ destilišu se, odnosno spravljaju i u laboratorijama CIA, Pentagona, odnosno *military intelligence* vojno-političkog vrha SAD, britanskoj *Intelligence service* i drugde. Reč je o veoma opasnim „kiselinama“ i „minama“ koje nalaze svoje puteve do navedenih neuralgičnih empirijskih tačaka vremena – prostora, i sve to u funkciji ostvarenja davnašnjeg zapadnog sna da se „sruši Rusija kao Rusija“, da se ruski narod konačno liši državnosti i vlastitih civilizacijskih ili/i imperijalnih pretenzija.

Sva kudilačka retorika i fraze Zapada o „komunizmu“, odnosno „boljševizmu – staljinizmu“, „imperiji zla“, „odsustvu ličnih prava i sloboda“ – služe u prvom redu tome cilju. Svi ostali ciljevi i pretenzije Zapada prema tom svetu su u drugom ili trećem planu, a neki su i sasvim marginalni i efemerni. Međutim, i u svemu tome ima neizvesnosti i krajnje neočekivanih situacija, obrta i neželjenih zapleta.

Sada se zapadni oficijali, zapadna tajna diplomatija, njihove moćne finansijske ustanove, a i njihove oružane snage (potencijalno ili „ispod žita“), veoma često nalaze i u ulozi vatrogasaca i čak spasitelja Gorbačovljeve „perestrojke“, poljskog puta i metoda uvođenja parlamentarizma, tzv. vlasničkog pluralizma, tržišne ekonomije itd., češkoslovačkih obrazaca i scenarija parlamentarizma i mešovite privrede itd. Nisu više samo zainteresovani „nadziratelji“ onomašnjih procesa i fenomena, „klasični“ obaveštajci i propagandisti.

Ni onima na Zapadu ne cvatu uvek ruže. Veoma često beru gorke plodove svoje politike i svojih davnašnjih pretenzija da vladaju svetom. Katkad, ponegde, to im se vraća kao svojevrsan bumerang. Ali, i kao gvozdena pesnica posred čela; između ostalog i zbog onoga što je Rihard fon Vajczeker, predsednik Nemačke, nazvao „sramotom izvoza oružja“ u zemlje koje su potencijalna i stvarna žarišta oružanih sukoba.

Vajczeker je s razlogom nedavno upitao čemu jačanje OUN i njene „političke volje“ kad sve njene značajnije članice, a osobito supersile neprestano prodaju oružje tzv. zemljama u razvoju.

Privredna recesija. Moguća velika depresija?! Najviše se ta opasnost nadvila nad SAD i Velikom Britanijom. Samo ta činjenica – uz praktikovano „elegantno“, odnosno direktno prebacivanje troškova rata u Zalivu na Japan, Nemačku i ostale zemlje Evropske zajednice – najviše dovodi u sumnju njihovu ulogu zaštitnika jedne male i suverene arapske zemlje. „Peščana oluja“ i totalno razaranje Iraka, uz naknadno obelodanjene namere da se uništi njegov „diktatorski režim“ i eksterminira šef iračke države, samo su krajnja pooštrenja procesa ostvarivanja njihovih pretenzija da potpuno zavladaju tim izuzetno važnim geopolitičkim područjem.

Vladajućim krugovima i silama na Zapadu nisu smetali Sadam Husein i njegov „diktatorski režim“ dok su vodili osmogodišnji rat sa Iranom, kao što im ranije nije smetala Staljinova surova *reconquista* azijskog načina proizvodnje posle napuštanja NEP-a. Nisu im smetali ti njegovi obnovljeni i zastrašujuće nehumani metodi i instrumenti ratnog komunizma ili, pak, ratnog socijalizma. Nije im smetala Staljinova, odnosno staljinistička borba protiv tzv. „kapitalističkih elemenata“ u SSSR-u.

Smetala im je, i sada im apsolutno smeta – Rusija, odnosno Sovjetski Savez, kao *država*, kao velika vojna sila i kao imperija u kojoj je unutrašnja politika gotovo apsolutno podređena spoljnoj politici, odnosno tajnoj diplomatiji i prostornom (geopolitičko) širenju ili „samo“ stvaranju tzv. sfera uticaja.

Staljin je tu veliku tajnu odnosa između Zapada i Rusije znao pre i nezavisno od Jozefa Šumpetera ili bilo kog drugog savremenog mislioca koji se uspešno ogledao u pitanjima rata i mira, geopolitike, odnosa velikih sila, „uspona i padova velikih sila“ itd.

Staljinov *coup d'oeil* na samu srž, dublji smisao, stvarne dimenzije i granice „nevolja Zapada sa Rusijom“ bio je i hitriji i širi nego bilo kog drugog iz Lenjinovog i njegovog politbiroa. Samo je Lenjinov pogled na tu krucijalnu i vazda neuralgičnu tačku svetske politike i svetskih vojno-političkih odnosa bio i brži, i širi, i nijansiraniiji.

Verodostojno je Hruščovljevo svedočenje da je Staljin na samom kraju svoga života pratio od gotovo paranoičnog straha da će se posle njegove smrti „imperijalisti sa Zapada“ jednostavno i relativno lako razračunati sa Sovjetskim Savezom.

Smatramo da su važna ta podsećanja. Bez kritičkog ulaženja u istorijske dimenzije ključnih svetskih procesa i tzv. odnosa snaga između supersila ne možemo biti u poziciji da određenije prosuđujemo o pitanju da li su aktuelni predsednici SAD i SSSR-a svesni krucijalne i ujedno apokaliptične činjenice da je u proteklom ratu u Zalivu već bila prekoračena crvena linija preko koje je izbijanje svetskog termonuklearnog rata moglo postati sasvim realna opasnost, uprkos grlatim zaklinjanjima u neodetant i globalno popuštanje zategnutosti među supersilama. Zapravo rat je pokazao da je eskalaciju sukoba teško držati u zadatim okvirima i pod strogom kontrolom.

Izvesna saznanja, vizije i činjenice navedene u eseju vode nas ka krajnje pesimističkom zaključku: bar neki od pominjanih ključnih svetskih procesa oteli su se, od pomenute dvojice vodećih svetskih državnika. Ako je tako, i oni bi morali da zvone na uzbunu. Morali bi da zatraže pomoć izvan domena i krugova svojih najbližih saradnika i savetnika. Trebalo bi da na neki način i u novim i delotvornijim oblicima uđu u dijalog s širom i najširim domaćom i međunarodnom javnošću. U najmanju ruku, ne bi smeli da se zadovoljavaju nalazima i informacijama svojih „spirituelnih“ službi i svojih „instituta za strateška istraživanja“ i uveliko istrošenim anketama *à la* „Galup“, i slično.

Neophodna je neka svetska mirovna konferencija, koja bi morala biti kudikamo radikalnija, svestranija i dalekosežnija od svih predašnjih međunarodnih i svetskih konferencija na kojima se raspravljalo o različitim aspektima i modusima svetskog mira. Ona bi, na primer, trebalo da uzme u obzir i takva pitanja i stvarne probleme kojima su se bavile svetska konferencija u Đenovi 1922. godine, neka zasedanja Skupštine Ujedinjenih nacija posvećena problematici zemalja u razvoju, zasedanja UNCTAD-a, Kankun 1982. godine, itd.

Treba argumentovano ukazivati na stvarne (ekonomske) granice za državne budžetske deficite. Prvenstveno za deficite SAD. Kob kumulativnog inflacijskog procesa nadvija se nad

svim zemljama. Sve privrede sveta mogu izgorjeti na novoj velikoj lomači „papirnatih okova“ u vidu strahovito opasne progresije i vrzinog kola dugovanja-potraživanja. To se naročito odnosi na krajnje neuralgičnu relaciju Sever-Jug.

Od doba velike ekonomske depresije i sloma međunarodnog zlatnog standarda početkom tridesetih godina zapadni svet i čovečanstvo u celosti neprestano su suočeni s *kriznim* oblicima osnovnih i tržišnih kamata, deviznih kurseva i tzv. rezervnih valuta. Razoren je i definitivno napušten standard vrednosti nacionalnih valuta, a da Zapad nikad nije sebi do kraja položio račun o stvarnim posledicama i implikacijama „ubistva“ tog „međunarodnog zloće“, koji je, prema Šumpeteru, povremeno saopštavao nacijama i svetu veoma neugodne istine o njihovom privrednom životu. Taj davnašnji Šumpeterov naučni nalaz, veliko upozorenje i poruka državicima i međunarodnoj javnosti nisu još sasvim shvaćeni.

Zapad, a za njim ceo svet, uleteli su „glavačke“ u epohu računsko-apstraktnog i simboličkog novca bez inherentne vrednosti. Taj novac je i uveliko etatizovan. Sasvim, uostalom, kao i centralne banke, Banka za međunarodne obračune u Bazelu (BIS) i MMF koji se „staraju“ o tzv. primarnom novcu (monetaristički agregat M-1) i koliko-toliko utiču na relativnu stabilnost i međunarodnu ravnotežu valutnih i deviznih kurseva.

Bretonvudskim monetarnim sporazumima iz 1944. godine položeni su temelji MMF-u i Svetskoj banci, ali i predat veliki monetarni monopol u ruke SAD i Velike Britanije. Reč je tu o dovoljno poznatim značenjima i materijalnim i violentnim određenjima tzv. rezervnih valuta broj 1 i 2. Dakle radi se o američkom dolaru i funti sterlinga koji su suvereno vladali svetskom finansijskom scenom sve do sredine šezdesetih godina. Te zemlje, a osobito SAD, nisu mogle odoleti iskušenjima da povremeno eksploatišu zlatne žile tog kolosalnog monopola bez presedana u celoj dotadašnjoj istoriji čovečanstva.

U tom supermonetarističkom monopolu, udruženom s velikim ekonomsko-tehnološkim i oružanim snagama tih dveju zemalja, leži tajna odnosno stvarno objašnjenje njihove suprematije u svetu finansija, a preko toga i nad celom svetskom privredom – sve do sloma bretonvudskog zlatno-valutnog

sistema 15. avgusta 1971. i prve velike naftne (energetske) krize 1973/1974. godine.

Tom slomu „kumovao“ je i rat u Vijetnamu. A onom tzv. energetsom krizom (periodičke krize) upravljala su gospoda iz tzv. Trilateralne komisije. Između ostalog, za iniciranje i upravljanje onom prvom energetsom krizom veoma je zaslužan i Henri Kisindžer. Reč je o jednoj njegovoj specijalnoj studiji posvećenoj problematici energije u svetu, relativnim cenama najvažnijih energetske sirovina, deviznim kursovima itd. OPEC, taj donedavno moćni kartel zemalja glavnih proizvođača nafte, u najtešnjoj je povezanosti s tim procesima i fenomenima.

Jozef Šumpeter je bio apsolutno u pravu kada je pledirao da se kritički pronikne u opšte unutrašnje povezanosti kapitalizma, socijalizma i geopolitike, i da se nekako dospe do „same srži grandiozne logike istorijskih zbivanja“. Svi važniji ekonomski odnosi i procesi u svetu otkrivaju se tada i u svojim *kriznim* oblicima, i u presudno važnoj geopolitičkoj dimenziji.

„Hladni ratovi“, i periodička popuštanja napetosti među državama i blokovima (tzv. detanti) jesu savremeni geopolitički izrazi i određenja navedenih i drugih ekonomskih odnosa i procesa, neprestanih sukoba ekonomskih interesa oko najvažnijih izvora sirovina i energije, oko tržišta prode (realizacija) roba i usluga visoke tehničke strukture, i drugo.

U njihovoj osnovici, veoma složenoj zemaljskoj jezgri, jesu i kretanja tehnologije materijalne proizvodnje, tendencije stvaranja tzv. vojnoindustrijskih kompleksa, tehnike cepanja atoma i gena, novi sintetički materijali, proizvodno primenjeni i komercijalno iskorišćavani rezultati mikrobiologije, i drugo. U zemaljsku jezgru tih ponešto diviniziranih, a u svakom slučaju uveliko ideologizovanih procesa i fenomena spada i razvitak *mikroelektronike*, s njenim elektronskim računarima, submikronskim silicijumskim i dijamantskim čipovima, tzv. veštačkom inteligencijom, holografijom i drugim oblicima njene proizvodnje, vojne (marijalna) i druge primene.

Čovečanstvo se našlo na zvezdanim stazama moderne nauke i tehnologije, ali i suočeno s brojnim i sve prikrivenijim opasnostima, destrukcijama i neizvesnostima.

Nije li jedna od važnih karakteristika ovog „doba neizvesnosti“ to što su nacije i zemlje „upale u boje“ velikih

obaveštajnih službi i tajne diplomatije?! Otkuda to da se pojedinci iz tih službi i opskurnih sfera veoma često nađu na visokim i najvažnijim državnim položajima? Zašto su se, na primer, najsposobniji obaveštajci našli u situacijama da tragaju za novim (visoke) tehnologijama i da se uče različitim ekonomskim veštinama, uspešnom sklapanju poslova itd. za šta očito nemaju odgovarajućih ličnih sposobnosti.

Mnogo pitanja, i mnogo situacija *dostojnih* filozofsko-naučnog propitivanja, ali malo odgovora. Osobito onih pravih, verodostojnih, delotvornih.

Sovjetski Savez, Jugoslavija, Kina i neke druge zemlje mogu naći prava, odnosno civilizacijska rešenja za neke svoje osnovne probleme i najveće nevolje.

Jedan od neizostavnih uslova za stvaralačko traganje i rešavanje tih presudno važnih zagonetki vlastitog društvenog razvitka i *kriza* tih razvitaka jeste da se shvati ono što je Martin Hajdeger nazvao „najvećom nuždom *mišljenja*“. Ta se nužda sada sastoji u tome da se govori – *misleći*, i da se samo mišljenje „neposredno i u skovanom liku iznese pred njegovu stvar i time na njegov put“.

Međutim, sami moramo pronaći puteve i načine da se oslobodimo od izvesne hajdegerovske „mrzovolje“ ili čak rezignacije kada veličinu svih tih pitanja i stvarnih društvenih problema o kojima moramo razmišljati i raspravljati smatramo – *prevelikom*. Ne smemo upasti u epistemološku klopku da zbog te megatežine i velike složenosti stvarnih problema posegnemo za pragmatičkim i pozitivističkim metodima i manirima, te stanemo „da gradimo na uskim i nedalekosežnim stazama jednog prelaza“ iz stanja s kojim gotovo niko od nas ne želi da se pomiri, u „nešto“ što nam je u ovom trenutku nejasno i neizvesno. A možda nam „to“ tako samo izgleda, možda smo previše impresionirani „šarenim prividom“ izvesnih društvenih stvari i procesa? Neophodno je da se *novom duhovnošću* i s mnogo višom teorijsko-metodološkom svešću, a ne samo „novim mišljenjem“, hvatamo ukoštac s „novim neprozirnostima“ ekonomsko-tehnološkog, finansijskog, kulturnog itd. društvenog razvitka savremenog sveta.

„Ništa bez Zapada!“ – poručuje nam emfatično Cvijeto Job već u samom naslovu svog članka (komentar) u beogradskom nedeljniku „Vreme“, od 18. februara 1991. godine.

Ništa ni sa Zapadom, bez ili protiv Zapada – ako smo „mačići mali“. Ako za rešenja *naših* velikih društvenih zagonetki i mnogobrojnih „specijalnih“ ekonomskih, finansijskih i drugih društvenih problema trčimo u inostranstvo kao za „svež“ novac, za „novi sveži kapital“, za elemente *know-howa* i drugo.

U našem narodu su odavno „u opticaju“ krilaticice: U se i u svoje kljuse, Pomozi sam sebi, pa će ti i Bog pomoći, i slične.

Tek ako kao stari Grci i Japanci tokom i posle *Meidži epohe* iz 1867, budemo znali i umeli da *primamo* iz sveta, iz različitih civilizacija, različita znanja, umetničke stilove i „škole“, različite metode tehnološkog rada i drugo, i u isto vreme *nudimo* tome svetu i tim civilizacijama ono što smatramo, i ono što drugi ocene, da je zaista vredno i dragoceno u našim nacionalnim kulturama i dosadašnjem zajedničkom društvenom životu, ta i takva naša *otvorenost za novo*, i otuda opštecivilizacijsko, jeste „ono pravo“ što nam može trajno osigurati mesto i egzistenciju pod suncem opštečovečanskog kretanja ka boljim i humanijim oblicima življenja.

S U M M A R Y

TRAPS AND WRONG ROADS OF DETENTE

The war in the Middle East makes a cause and a „trial stone“ for a critical scrutiny of established views on the détente and on its official intents. That the détente is not the „promised tomorrow“ is convincingly shown by the actual war, by a great confusion and schism between many of till yesterday socialistic countries, by an exacerbation of relations between countries of the geopolitical North and South, etc.

Still, considering the general interconnections between capitalism, socialism and geopolitics remains the author's main preoccupation. Within this framework are in the article presented multi-centuried „troubles of the West with Russia as Russia“, be it czarist or „red“ empire, pretensions of the Great Britain and the USA to rule the world, and also problems and difficulties of the European Community, etc.

The author also calls attention to the traps and wrong roads of détente, because of differences in positions and power of two superpowers, and also because of differences and irrationalities in their basic motivations and aims.

R E S U M E

TRAPPES ET IMPASSES DE LA DETENTE

La guerre au Moyen Orient est une „pierre d'essai“ et un motif pour l'examen critique des pensées officielles et des intentions régnantes de la détente. La guerre actuelle montre d'une façon décisive que la détente n'est pas un „landemain promis“ et au profit de cette constatation on voit aussi des disputes et divorces des pays ex-socialistes, aggravement des rapports entre des pays du Nord géopolitique et du Sud etc.

Néanmoins, étude des liens générales entre le capitalisme, le socialisme et la géopolitique est une des préoccupations principales de l'auteur. Dans ce cadre, on a montré des „troubles séculaires de l'Ouest envers la Russie comme telle“, tsariste et l'empire „rouge“, des prétentions de la Grande Bretagne et des EUA concernant la domination mondiale, les problèmes et les difficultés de la Communauté Européenne etc.

Dans cet essai on montre aussi des trappes et des impasses de la détente à cause des positions et des puissances différentes de deux superpuissances et des différences et irrationnalisations des motifs des objectifs fondamentaux.

Р Е З Ю М Е

ЗАПАДНИ НА ПУТИ РАЗРЯДКИ

Война на Среднем Востоке является поводом и „испытательным камнем“ для критического обсуждения господствующего понимания и служебных стремлений разрядки. Что разрядка не является „обещанным завтра“ убедительно показывает актуальная война, большая путаница и раскаты во многих странах, которые почти вчера были социалистическими, ухудшение отношений между странами геополитического Севера и Юга и т.д.

Однако, рассмотрение общих связей между капитализмом, социализмом и геополитикой является основным увлечением автора. В рамках этого показываются многовековые „затруднения Запада с Россией как Россией“, царской и „красной“ империей, претензии Великобритании и США овладеть миром, проблемы и затруднения Европейского содружества и т.д.

В очерке указывается и на западни на пути разрядки, возникающие по причине различных позиций и мощи двух сверхдержав, а также по причине разности и иррациональности их основных методов и целей.